

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

LIEKSA

Määräys OPH-700-2022

Hyvinvointilautakunta 15.4.2025, 2.6.2026

Sisällys

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu.....	4
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	5
1.2 Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu	5
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.....	6
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat.....	8
2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	16
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet.....	16
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot	19
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	20
2.4 Arvoperusta.....	21
2.5 Oppimiskäsitys	22
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	23
2.7 Laaja-alainen osaaminen.....	24
Ajattelu ja oppiminen	25
Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu.....	25
Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot	26
Monilukutaito.....	26
Digitaalinen osaaminen.....	26
Osallistuminen ja vaikuttaminen	27
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat.....	27
3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri	37
3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	38
Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä	38
Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö	39
Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo	39
Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus	40
Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa.....	40
3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	41
3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa.....	42
Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö.....	42
Yhteistyö eri tahojen kanssa	43

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat.....	43
Varhaiskasvatushenkilöstön välinen yhteistyö	49
Varhaiskasvatuksen erityisopettaja	49
Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.....	49
Varhaiskasvatuksen tuen yhteistyöryhmä.....	50
Pielisen-Karjalan varhaiskasvatuksen erityisopettajat	50
Lastenneuvola	50
Perheneuvola	52
Maahanmuuttokoordinaattori	53
Terapeutit.....	54
Kommunikaatio-ohjaaja	54
Vammaispalveluiden sosiaaliohjaajat.....	54
Kuntoutusohjaaja.....	54
Yhteistyö muiden hyvinvointipalvelujen kanssa	55
Evangelisluterilainen seurakunta	55
Oppilaitosyhteistyö.....	55
Urheiluseurat	55
4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen.....	56
4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	56
4.2 Pedagoginen dokumentointi.....	57
4.3 Monipuoliset työtavat.....	57
4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä.....	58
4.5 Oppimisen alueet	59
Kielten rikas maailma	60
Ilmaisun monet muodot.....	61
Minä ja meidän yhteisömme.....	63
Tutkin ja toimin ympäristössäni.....	64
Kasvan, liikun ja kehityn.....	66
4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	67
Kaksikielinen varhaiskasvatus	68
4.7 Paikallisesti päätettävät asiat.....	70
PEDAGOGISEN DOKUMENTOINNIN KÄYTÄNNÖT LIEKSASSA.....	72

TYÖTAPOJEN VALINTAA JA KÄYTTÖÄ OHJAAVIA PERIAATTEITA LIEKSASSA	73
OPPIMISEN ALUEIDEN TAVOITTEET JA SISÄLLÖT LIEKSASSA.....	74
5. Lapsen tuki	76
5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	76
Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut	77
5.2 Yhteistyö tuen aikana	78
Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö.....	78
5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö	78
5.2.2 Monialainen yhteistyö	79
5.2.3 Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö	79
5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	80
Yleinen tuki.....	80
Tehostettu tuki.....	81
Eriytynyt tuki	81
Tuen muodot.....	81
5.4 Lapsen tuen arviointi	83
5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	83
5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	85
5.7 Paikallisesti päätettävät asiat.....	86
KOLMITASOINEN TUKI LIEKSAN VARHAISKASVATUKSESSA	89
LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA TUEN AIKANA LIEKSASSA	94
MONIALAINEN YHTEISTYÖ TUEN AIKANA LIEKSASSA.....	96
TIEDONSIIRTO VARHAISKASVATUKSEN AIKANA JA SIIRTO ESIOPETUKSEEN	96
6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	98
6.1 Paikallisesti päätettävät asiat.....	98
7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	99
7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	99
7.2 Paikallisesti päätettävät asiat.....	100
PALAUTE JA SEN HYÖDYNTÄMINEN LIEKSASSA.....	101

1. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja sitä tarkentava varhaiskasvatuksen suunnittelu

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustlain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan varhaiskasvatus suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan, lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatusta kehitetään. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustlain, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

Varhaiskasvatuksen ohjausjärjestelmän tarkoituksena on varmistaa koulutuksellinen tasa-arvo ja laatu sekä luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvuille, kehitykselle ja oppimiselle. Ohjausjärjestelmän normiosan muodostavat varhaiskasvatustlain ja -asetus, valtioneuvoston asetukset ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Järjestelmän eri osat uudistuvat, jotta varhaiskasvatuksen järjestämisessä pystytään ottamaan huomioon muutokset varhaiskasvatusta ympäröivässä maailmassa ja vahvistamaan varhaiskasvatuksen tehtävää kestävän tulevaisuuden rakentamisessa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatus on tavoitteellista ja sitä suunnitellaan paikallisesti varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet määrää varhaiskasvatuksen järjestämisestä sekä pedagogisista tavoitteista varhaiskasvatuksen pedagogisessa toiminnassa sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöistä⁵

¹ Varhaiskasvatustlain (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustlain 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustlain muuttamisesta, s. 30–31

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁷.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä**⁸ kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Varhaiskasvatuksen paikallinen suunnittelu

Varhaiskasvatuksen paikallisessa suunnittelussa on otettava huomioon tämän perusteasiakirjan määräykset ja sisällöt. Varhaiskasvatusta suunnitellaan siten, että suunnittelu ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Varhaiskasvatuksen järjestäminen sisältää varhaiskasvatuksen suunnittelun lisäksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen. Paikallinen suunnittelu on strateginen ja pedagoginen työkalu työväline, joka tarkoittaa varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaa ja toimipaikkojen työtä. Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi laatia tavoitteellisen varhaiskasvatuksen järjestämisen tueksi paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman⁹.

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkoittaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

⁶ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁷ Varhaiskasvatuslaki 21 §

⁸ Varhaiskasvatuslaki 1 §

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma¹⁰
- kotoutumissuunnitelma¹¹
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹².
- mahdollinen kulttuurikasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa ja antaa edellytykset varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnitella, toteuttaa, arvioida ja kehittää varhaiskasvatusta paikallisesti.

Lapsille ja huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin (ks. lisää arvioinnista luvussa 7). Lasten näkemykset on selvitettävä ja otettava huomioon¹³ varhaiskasvatuksen suunnittelussa, toteuttamisessa, arvioinnissa ja kehittämisessä.

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja kehittämiseen. Paikallisen suunnittelun yhteydessä tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien asiantuntijoiden ja viranomaisten kanssa (luku 3.3).

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus¹⁴. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä huomioi suunnittelussa myös muilla kielillä¹⁵ annettavan varhaiskasvatuksen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁶. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁷ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁸ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa ¹⁸.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁹. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu²⁰ ja tarpeet. Myös lapsen

⁹ HE 111/2024 vp, ¹⁰ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013), ¹¹ Laki kotoutumisen edistämisestä (681/2023) 16 § ja 18–23 §

¹² Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986) 5 b § ja Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 6 a §,

¹³ Varhaiskasvatuslaki 20 §, ¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁰ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa²¹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitettäessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²²

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²³.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin²⁴ osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja²⁵ osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²⁶

²⁴ Varhaiskasvatustilaki 23 §, ²⁵ Varhaiskasvatustilaki 15 d §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²⁷. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen

²¹ Varhaiskasvatustilaki 23 §

²² HE 148/2021, s. 34

²³ Varhaiskasvatustilaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatustilaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

²⁷ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁸. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁹ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti³⁰. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkähoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
-
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä³¹. Varhaiskasvatustilain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.³²

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

²⁸ Varhaiskasvatustilain 41 §

²⁹ Varhaiskasvatustilain 23 §

³⁰ Varhaiskasvatustilain 15 e §

³¹ Varhaiskasvatustilain 40 §

³² Varhaiskasvatustilain 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että paikallisessa suunnittelussa noudatetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteita. Järjestäjä tarkentaa paikallisen suunnittelun avulla lain velvoittamista sekä tässä asiakirjassa määrättävistä asioista, sopii tarvittavien tahojen kanssa yhteisistä toimintatavoista ja konkretisoi varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä toimipaikoissa. Paikallisen suunnittelun avulla järjestäjä huolehtii tavoitteellisen varhaiskasvatuksen toteutumisen edellytyksistä.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen.

Paikallista suunnittelua tehdessä varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja tarkentaa

- miten paikallisessa suunnittelussa huomioidaan suomen kielellä, ruotsin kielellä ja saamen kielellä järjestettävä varhaiskasvatus sekä tarvittaessa muilla kielillä annettava varhaiskasvatus
- millaista paikallisen suunnittelun rakennetta käytetään. Jos varhaiskasvatuksen järjestäjä laatii paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman, voi sen tehdä kokonaan tai osittain järjestäjä, yksikkö, toimipaikka, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat paikalliset suunnitelmat otetaan huomioon
- miten varhaiskasvatuksen järjestäjä varmistaa, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on edellytykset osallistua paikalliseen suunnitteluun, arviointiin ja kehittämiseen
- miten lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin toimipaikassa
- miten lapsen varhaiskasvatusta suunniteltaessa, toteutettaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä selvitetään ja otetaan huomioon lapsen mielipide ja toivomukset
- miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Järjestäjä määrittelee lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvän yhteistyön ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä tämän perusteasiakirjan mukaisesti. Lisäksi tarkennetaan, miten huoltajille annetaan mahdollisuus valmistautua keskusteluun hyvissä ajoin sekä miten lapsen näkemykset otetaan huomioon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa
- miten yhteistyö toteutetaan esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen käsittelyyn ja säilyttämiseen liittyvät käytännöt

- varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt sekä niihin liittyvät yhteistyökäytännöt
- miten paikallisesta suunnittelusta viestitään.

VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN PERUSTEET JA SITÄ TARKENTAVA VARHAISKASVATUKSEN SUUNNITTELU: LIEKSASSA ON LAADITTU PAIKALLINEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA JA SITÄ PÄIVITETÄÄN TARVITTAESSA.

Lieksan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on laadittu varhaiskasvatuksen perusteiden yhteyteen. Paikallisesti päätetyt asiat on kirjattu perusteiden jokaisen luvun loppuun valokuvien perään.

Lieksan kaupungin paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma (VASU) on laadittu yhteistyössä eri yhteistyötahojen kanssa koko varhaiskasvatuksen yhteiseksi työvälineeksi. Varhaiskasvatuksen perusteiden mukaisesti tavoitteena on edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista Lieksassa.

Lieksan paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma on yhteinen varhaiskasvatuksen kaikille kunnallisille toimintamuodoille sekä yksityisille palvelun tuottajille. Lieksan paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan ovat osallistuneet päiväkotien, ryhmäperhepäivähoidon, perhepäivähoidon, esiopetuksen ja erityiskasvatuksen työntekijät. Lisäksi on konsultoitu mm. erityisopetuksen, lastenneuvolan, perheneuvolan, lastensuojelun, varhaisen tuen palveluiden sekä vammaispalveluiden edustajia.

Lieksan varhaiskasvatuksen paikallinen suunnitelma tarkentuu edelleen toimipaikkojen ja ryhmien omissa tavoitteissa (ryhmävasu) ja toimintasuunnitelmissa.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa tarkastellaan, arvioidaan ja kehitetään yhteistyössä lasten, huoltajien ja henkilöstön kanssa vuosittain. Varhaiskasvatuksessa on käytössä valtakunnallinen Valssi – varhaiskasvatuksen laadunarviontijärjestelmä, jonka avulla kehitetään ja arvioidaan varhaiskasvatusta Lieksassa.

Koko varhaiskasvatuksen henkilöstöä koulutetaan säännöllisesti ohjausryhmässä yhteisesti sovittujen tavoitteiden pohjalta. Henkilöstöllä on lisäksi mahdollisuus päivittää osaamistaan omien mielenkiinnonkohteiden ja tarpeiden mukaan.

Lieksan varhaiskasvatuksessa pedagogiikan painottuminen näkyy tietoisuutena lapsen oppimisen ja hyvinvoinnin toteutuksessa. Leikin merkitys ja sen tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntäminen on keskeistä. Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus lähtee lapsen tarpeista; mm. vahvuuksista, mielenkiinnon kohteista ja yksilöllisistä tarpeista.

Lieksan paikallisessa varhaiskasvatuksessa toteutetaan positiivista pedagogiikkaa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Positiivinen pedagogiikka korostaa mm. myönteisyyttä, ihmissuhteiden aitoutta sekä lapsen osallisuutta ja onnistumisen kokemuksia. Inklusiivisen kasvatuksen tavoitteena on edistää kaikkien lasten oppimista ja hyvinvointia. Se on mahdollisimman laadukasta opetusta ja kasvatusta, joka mahdollistaa lasten osallisuuden ja tasavertaisuuden. Inklusio vaatii monimuotoisia ja joustavia järjestelyjä arjessa sekä moniammatillista yhteistyötä.

Paikallisina erityispiirteinä korostuvat mm. luontoon liittyvät asiat, lähiympäristön tarjoamat mahdollisuudet sekä yrittäjyyskasvatus. Paikallisuuden toteutumista käytännössä pohditaan toimipaikoissa ja ryhmissä lasten, huoltajien ja henkilöstön kesken.

Valtakunnallisten perusteiden mukainen Lieksan varhaiskasvatussuunnitelma hyväksytään suomen kielellä suomeksi ja otetaan käyttöön elokuussa 2022. 2026 Paikallinen suunnitelma julkaistaan sähköisenä ja tulostettavana asiakirjana Lieksan kaupungin kotisivuilla (www.lieksa.fi/kasvatus ja opetus/varhaiskasvatus). Elokuussa 2026 toimintansa aloittaa myös kodassa toimiva metsäryhmä Pihkanokat, joka valmistuu Partalanmäen päiväkodin läheisyyteen.

LIEKSAN PAIKALLISEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN

TAPA	TAVOITE / TOTEUTUS / AIKATAULU	VASTUU / OSALLISTUJAT
Lieksan kaupungin varhaiskasvatuksen ohjausryhmä.	Ryhmä kokoontuu noin kerran kuukaudessa pohtimaan varhaiskasvatuksen ajankohtaisia asioita. Ryhmän tehtävä on toiminnan arviointi, kehittäminen ja yhteiset linjaukset sekä arjen käytäntöihin liittyvät asiat. Työvälineenä mm. Valssi – valtakunnallinen laadunarviointijärjestelmä sekä valtakunnallinen varhaiskasvatussuunnitelma VASUn toteutukseen ja päivitykseen liittyvä koordinointi.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Yhdysohjaaja Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja
Lieksan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstölle tarkoitetut kasvatusillat toimipaikkakohtaisesti	VASUn toteutukseen ja käytäntöihin liittyvä pedagoginen pohdinta yhdessä koko henkilöstön kanssa sekä arviointi ja kehittäminen. Työvälineenä mm. Valssi – valtakunnallinen laadunarviointijärjestelmä. Kasvatusillat pidetään vähintään kerran syksyllä ja kerran keväällä	Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Päiväkotien kasvatushenkilöstö
Lieksan kaupungin varhaiskasvatushenkilöstön työkokoukset.	Varhaiskasvatuksen ajankohtaisten asioiden pohtiminen, toimintamuotojen yhteinen arviointi ja kehittäminen. Työvälineenä mm. Valssi – valtakunnallinen laadunarviointijärjestelmä. Pidetään kerran syksyllä ja kerran keväällä.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö
Eri toimintamuotojen työpaikkakokoukset / suunnittelupalaverit / perhepäivähoidon tiimipalaverit.	Varhaiskasvatuksen ajankohtaiset asiat, toiminnan toteutus, arviointi ja kehittäminen. Perhepäivähoidon kehittäminen Vasun mukaisesti. Ryhmäperhepäiväkotien ja kotiperhepäivähoidon toiminnan suunnittelu.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat Yhdysohjaaja Varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen muu kasvatushenkilöstö Vastaavat ryhmäperhepäiväkotien lastenhoitajat
Päiväkotien suunnitelmat (molemmat päiväkodit pohtivat omansa). Ryhmien omat suunnitelmat (Ryhmävasu)	Pedagogisesti toteutettavan toiminnan väline. Miten varhaiskasvatus toteutuu meillä? Tehdään / päivitetään syksyllä ja keväällä; asiat kirjataan. Yksiköiden yhteiset suunnitelmat antavat pohjan ryhmävasuihin. Myös kesätoimintaan liittyvät suunnitelmat tehdään ja kirjataan yksiköittäin (keväällä). Vasun perusteiden, paikallisen suunnitelman ja päiväkotien yhteisten suunnitelmien käytännön toteutus ryhmissä kirjataan ryhmävasuihin; mm. ryhmän vahvuuksia, arvojen tarkennusta / avaamista, tavoitteita, arjen käytäntöjä, toimintatapoja, kehittämiskohteita jne. Yhteisesti sovittuihin asioihin palataan ja tarkennetaan toiminnan edetessä. Myös huoltajien näkemyksiä otetaan huomioon.	Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö Yhteinen ryhmävasulomake käytössä

Varhaiskasvatuksen opettajien päiväkotisuunnittelupalaverit.	Sovitaan ajankohdat toimipaikkakohtaisesti; noin kerran kuukaudessa. Palavereissa pohditaan ja suunnitellaan pedagogiikan ja toiminnan toteutumiseen liittyviä asioita; mm. yhteisiä linjauksia, käytäntöjä, vastuun jakamista, lasten vasujen laatimiseen liittyviä asioita sekä tuen tarpeen toteutumista.	Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat Päiväkotien johtaja
Koko Lieksan kaupungin päiväkotien varhaiskasvatuksen opettajien Yhteistyöryhmä. Perhepäivähoitoa edustaa varhaiskasvatusjohtaja.	Vastuuvuorot sovitaan koko varhaiskasvatuksen vuosikellon kokoamisen yhteydessä syksyllä. Toteutuvat syksyllä ja keväällä. Palavereissa pohditaan pedagogiikan toteutumiseen liittyviä asioita; mm. käytäntöjä, kehittämistä ja yhteistyön toteutumista. Mentorointiin ja toimivien käytänteiden jakamiseen liittyviä asioita pyritään kehittämään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutukseen liittyvät asiat ovat myös esillä.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat Varhaiskasvatuksen opettajat
Lieksan varhaiskasvatuksen tuen yhteistyöryhmä	Käydään läpi yleisen, tehostetun ja erityisen tuen ajankohtaiset asiat.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat Varhaiskasvatuksen opettajat Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja
Huoltajien tapaamiset. Huoltajaillat. Huoltajakyselyt	Huoltajien kuuleminen. Toiminnan arviointi ja kehittäminen. Huoltajakyselyitä toteutetaan toimipaikoissa kerran vuodessa; sisältö lähteen ryhmän omista tarpeista. Huoltajaillat tai vastaavat pidetään ryhmissä vähintään kerran vuodessa. Asiasta päätetään toimipaikka-/ryhmäkohtaisesti.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen muu kasvatushenkilöstö
Henkilöstökysely	Koko Lieksan kaupungin varhaiskasvatuksen henkilöstön kuuleminen. Arviointi ja kehittäminen.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja
Varhaiskasvatuksen asiakastyytyväisyyskysely Lieksan varhaiskasvatuksen asiakkaille.	Huoltajien kuuleminen ja käytäntöjen kehittäminen. Toteutetaan kerran vuodessa keväällä.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä
Kysely lapsille varhaiskasvatuksesta/esiopetuksesta	Lasten näkökulman saaminen. Arviointi ja kehittäminen. Käytännön toteutus pohditaan ryhmissä. Kysely tehdään lapsiryhmissä kerran vuodessa syksyllä. Yhteinen kyselypohja sähköisenä. Esiopetuksessa ryhmien omat kyselylomakkeet.	Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen muu kasvatushenkilöstö
Varhaiskasvatussuunnitelman ja siihen liittyvien asioiden käytäntöön vieminen	Syksyllä varhaiskasvatusalueiden yksiköiden syksyn / kevään suunnittelussa, kasvatusilloissa ja koko varhaiskasvatuksen työkokouksissa. Yhteisiä vasiin liittyviä lomakkeita tarkastellaan paikallisen suunnitelman päivittämisen yhteydessä.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen muu kasvatushenkilöstö

Lieksan paikallisen VASU:n päivitys.	Arviointi, kehittäminen ja muutosten kirjaaminen. Asiaa tarkastellaan kerran vuodessa syksyllä.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä
Lieksan kaupungin koko varhaiskasvatuksen vuosikello.	Vuosikelloon kirjataan mm. varhaiskasvatuksen yhteiset työkokoukset, yhteistyöpalaverit, kasvatusiltojen ajankohdat ja tiedossa olevat koulutukset. Kootaan syksyllä ja keväällä.	Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä Päiväkotien johtaja
Varhaiskasvatuksen yksikkö-/ryhmäkohtainen vuosikello.	Vuosikelloon sisältyy yksikön/ryhmän yhteisesti sovitut asiat. Yksiköiden vuosikello laaditaan syksyllä ja keväällä.	Vastaava varhaiskasvatuksen opettaja Varhaiskasvatuksen muu kasvatushenkilöstö

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMAN LAATIMISEEN LIITTYVÄT PERIAATTEET JA SEN SISÄLTÄMÄT ASIAKIRJAT LIEKSASSA

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (lapsen vasu) laaditaan perusteiden mukaisesti kaikille Lieksan varhaiskasvatuksessa oleville lapsille yhteistyössä huoltajien ja lapsen kanssa. Mukana voi olla myös muita asiantuntijoita. Lähtökohtana ovat lapsen etu ja tarpeet sekä suunnitelmallinen ja tavoitteellinen kasvatus, opetus ja hoito. Lapsen vasu on pedagoginen asiakirja ja laaditaan sähköisesti Daisissa. Lapsen tuen tarve kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan (katso luku 5).

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on varhaiskasvatuksen ja huoltajien välinen yhteistyöväline. Se on myös varhaiskasvatuksen työväline sekä varhaiskasvatuksen että esiopetuksen henkilöstön kesken. Sen avulla toteutetaan yksilöllistä varhaiskasvatusta. Tarkoituksena on lapsen kasvatuksen, opetuksen sekä hoidon tukeminen ja seuraaminen luottamuksellisessa yhteistyössä huoltajien kanssa. Kun lapsi vaihtaa ryhmää, toimii lapsen vasu –lomake tiedon jakamisen välineenä siirtymätilanteessa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ensimmäisen kerran viimeistään kolmen kuukauden kuluttua varhaiskasvatuksessa aloittamisen jälkeen. Vuorohoidossa tilannetta arvioidaan tapauskohtaisesti, kuitenkin niin, että keskustelu toteutuu noin puolen vuoden kuluessa varhaiskasvatuksen alkamisen jälkeen. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään tarvittaessa, kun toiminnalle asetetut tavoitteet muuttuvat tai toteutuvat, kuitenkin vähintään kerran vuodessa.

Lieksassa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan positiivisen pedagogiikan ja inklusion periaatteiden mukaisesti. Lapsen kehitys- ja ikätaso otetaan huomioon sekä lapsen vasun laadinnassa että arvioinnin kaikissa vaiheissa. Lapsen vasun laadinnassa on keskeistä lapsen tunteminen, kuuleminen ja havainnointi. Lapsen kuvailussa tarkastellaan hänen toimintaansa eri tilanteissa ja oppimisympäristöissä sekä tunnistetaan aikuisen oman toiminnan ja pedagogiikan vaikutus lapsen toimintaan. Lapsen havainnointi ja siihen perustuva toiminnan suunnittelu alkaa heti lapsen tutustumiskäynnistä varhaiskasvatuspaikkaan. Lapsen vasuun kirjataan aikuisen toimenpiteet lapsen tarpeisiin vastaamisesta.

Lapsen vasussa tavoitteet asetetaan varhaiskasvatustoiminnalle ja arviointi kohdistuu toiminnan järjestelyihin ja toteutettuun pedagogiikkaan. Lapsen vasuun kirjatut tavoitteet otetaan huomioon ryhmän toiminnan suunnittelussa ja oppimisympäristöön liittyvissä ratkaisuissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma arkistoidaan arkistosäädösten mukaisesti ja säilytetään pysyvästi arkistointisäännösten mukaisesti.

ASIA	TAVOITTEET JA AIKATAULU	VASTUU / OSALLISTUJAT
Lapsen tutustumiskäyntiin liittyvä lomake.	Helpottaa ja varmistaa tiedonkulkua ja vähentää päällekkäisyyksiä. Lomaketta päivitetään lapsen vaihtaessa ryhmää.	Tutustumiskäynnistä vastannut kasvatushenkilö, joka välittää myös lomakkeen tarvittaessa eteenpäin esim. lapsen vuorohoitoon osallistuville muille työntekijöille.
Lapsen tiedot varhaiskasvatukseen - lomake= varhaiskasvatussopimus	Annetaan heti hoitosuhteen alussa. Lomakkeen tietojen päivityksestä huolehtii lapsiryhmän henkilökunta.	Varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen lastenhoitajien ja muun henkilöstön kanssa. Perhepäivähoitaja.

	Lomake päivitetään syksyisin.	
Lapsen vasun toteuttaminen.	Henkilökunta vastaa keskustelun ja lomakkeen täyttämiseen liittyvistä asioista sekä huolehtii, että sovitut asiapaperit on täytetty asianmukaisesti. Katso edellä olevat kirjaukset. Varhaiskasvatussuunnitelma tehdään viimeistään kolmen kuukauden kuluttua lapsen aloituksesta, vuorohoidossa kuuden kuukauden kuluessa. Lapsen sähköiseen vasuun kirjataan seuraavan päivituksen ajankohta. Tietosuojaan liittyvät asiat otetaan huomioon.	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisesta vastaa varhaiskasvatusjohtaja / päiväkotien johtaja Päiväkodit: Varhaiskasvatuksen opettajat yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa. Pedagogiikan toteuttamisvastuu on varhaiskasvatuksen opettajalla. Ryhmäperhepäivähoito –Vastaava lastenhoitaja yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, jotka yhdessä huolehtivat suunnitelmien laadinnan toteuttamisesta ja niiden toteutumisen seurannasta perusteiden mukaisesti. Perhepäivähoito: Perhepäivähoitaja yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa, jotka yhdessä huolehtivat suunnitelmien laadinnan toteuttamisesta ja niiden toteutumisen seurannasta perusteiden mukaisesti.
Lapsen vasun toteuttaminen tuen tarpeessa oleville lapsille (Katso luku 5).	Lapsen tarvitsema tuki suunnitellaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Tuen muotojen valikoima käydään läpi ja valitaan tarvittavat: pedagogiset keinot, rakenteelliset keinot, hoidolliset keinot sekä määritellään yhteistyö ja tukipalvelut. Hallintopäätökset yleisen tuen tukipalvelujen ja tehostetun tuen osalta tekee varhaiskasvatusjohtaja. Erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden osalta sivistysjohtaja. Katso luku 5.	Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä Varhaiskasvatuksen opettajat / varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa. Mukana voi olla myös muita asiantuntijoita.
Mahdolliset muut lapsen vasu:n liitteet.	Palautteet, selvitykset, lausunnot, kuntoutussuunnitelmat, Hojks, jne.	Varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa. Perhepäivähoitaja.
Lapsen omia ajatuksia ja toiveita varhaiskasvatuksesta.	Koko henkilöstöllä on vastuu lapsen osallistamisesta ja keinojen löytämisessä lapsen näkökulman tavoittamiseksi. Toteutus on pedagogisesti suunniteltua. Ryhmissä päätetään käytännön keinot / välineet toteutuksesta. Esim. haastattelu, kädentöitä, lapsen oma vihko tms.	Varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa. Perhepäivähoitaja.
Neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyölomake: Yhteistyöväline varhaiskasvatuksen, huoltajien ja lastenneuvolan henkilöstön kesken. Lomake siirtyy varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.	Käytetään Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen neuvolayhteistyölomakkeita; lomake alle 3-vuotiaille ja lomake 3-5-vuotiaille. Tarvittaessa voidaan käyttää avointa lomaketta. Lomakkeen täyttää ensin huoltaja ja sitten varhaiskasvatuksen kasvatustyöntekijä.	Varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa. Perhepäivähoitaja. Tiedonsiirto tapahtuu huoltajien luvalla.

	Varhaiskasvatuspaikka huolehtii lomakkeen täyttämisen toteutumisesta ja toimittaa lomakkeen neuvolaan. Lomake palautuu neuvolasta varhaiskasvatuspaikkaan. Neuvolalomake siirtyy lapsen vasun mukana esiopetukseen.	Yhteiset lomakkeet koko varhaiskasvatuksessa.
Lapsen lääkehoitosuunnitelma.	Katso Lieksan kaupungin lääkehoitoon liittyvät asiakirjat. Lapsen lääkehoitosuunnitelman laadinnasta huolehtii pitkäaikaista lääkehoitoa vaativissa tilanteissa lapsen huoltaja yhteistyössä hoitavan lääkärin kanssa. Ryhmän henkilökunta käy hoitoon liittyvät asiat läpi huoltajan ja mahdollisesti terveydenhuollon henkilöstön kanssa. Koko henkilökunnan, myös sijaisten tulee olla perillä sovitusta käytännöstä. Ryhmässä lääkkeitä säilytetään asianmukaisesti lääkehoitosuunnitelmassa mainitussa paikassa.	Lapsen huoltaja. Lasta hoitavan ryhmän henkilöstö. Pitkäaikaisessa lääkeshoidossa olevan lapsen lääkitykseen liittyvien käytäntöjen siirtymisestä ryhmästä toiseen vastaa lapsen oman ryhmän henkilökunta; esim. vuorohoito, varahoito. AINA SUULLISESTI SOPIEN. Hoidolliseen tukeen liittyvät käytännöt kirjataan tapauskohtaisesti ryhmässä. Tiedon-siirto varmistetaan, katso luku 5. Yhteiset lomakkeet koko varhaiskasvatuksessa.
Palaute varhaiskasvatuksesta esiopetukseen.	Palaute laaditaan toukokuussa ennen esiopetusvuoden alkua. Palaute annetaan vanhemmille sekä toimitetaan varhaiskasvatuspaikasta tulevalle esiopettajalle. Myös mahdollisia muita asiakirjoja voidaan toimittaa suoraan esiopettajalle vanhempien luvalla. Ennen esiopetuksen alkua pidetään siirtopalaveri. Tiedonsiirto tapahtuu aina huoltajan luvalla.	Päiväkodeissa varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä muun kasvatushenkilöstön kanssa. Perhepäivähoitaja. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Yhteinen 'palaute varhaiskasvatuksesta' -lomake esiopetukseen.
Lapsen vasun säilyttäminen: kaikki asiakirjat.	Säilytetään varhaiskasvatuspaikassa, yhdessä nipussa lapsen vasuun liittyvien asiakirjojen kanssa. Tarkempi ohjeistus varhaiskasvatuksen siirtolomakkeessa.	Salassa pidettäviä. Varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa. Perhepäivähoitaja.
Lapsen vasu:n palautuminen huoltajille.	Paperiset vasulomakkeet palautuvat huoltajalle esiopetuksen opettajan toimesta esiopetuksen päättyessä keväällä. Lapsen huoltaja voi tulostaa lapsensa eVasun itselleen.	Esiopettaja palauttaa lomakkeen huoltajalle.

2. Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³⁵. Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatuslain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³⁶. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁷.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁸. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto³⁹.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä⁴⁰. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen⁴¹ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolakia⁴² ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴³. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon,

³⁵ Varhaiskasvatuslaki 5 § 4 momentti

³⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

³⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 12 §

³⁸ Varhaiskasvatuslaki 5 § 2 momentti

³⁹ Varhaiskasvatuslaki 52 §

⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

⁴¹ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁴² Hallintolaki (434/2003)

⁴³ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴⁴. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴⁵, tasa-arvolaki⁴⁶, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁷, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁸, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁹, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁵⁰ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁵¹.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁵², riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵³. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan varhaiskasvatuslakia⁵⁴, sosiaalihuoltolakia⁵⁵, vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵⁶, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁷ ja terveydenhuoltolakia⁵⁸ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa. Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁹ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

- 1) edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
- 2) tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
- 3) toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
- 4) varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;

⁴⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴⁵ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴⁶ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁷ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁸ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁵⁰ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁵¹ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁵² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵³ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵⁶ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁷ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁸ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- 5) turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
- 6) antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
- 7) tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmettyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
- 8) kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestäväan toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
- 9) varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
- 10) toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁶⁰. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimiltojen ja toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁶¹. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁶² Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksista annettuja säädöksiä⁶³. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶⁴. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶⁵.

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojeluun ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶⁵ Varhaiskasvatuslaki 75 §

rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶⁶. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁷. Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁸.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁹. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja. Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁷⁰. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁷¹

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa noudatetaan henkilöstön mitoittamiseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁷². Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷³.

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁶⁸ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷³ Varhaiskasvatuslaki 25 §

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷⁴. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomainen hoitopaikka⁷⁵. Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷⁶. Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁷. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatuslain tavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁹

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁸⁰

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämänkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää.

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁷⁵ Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷⁶ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 38 §

⁷⁹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 13 §

Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntee jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁸¹.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁸²

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjäntäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁸³, varhaiskasvatuslain⁸⁴ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸⁵.

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseensä, muihin ihmisiin, ympäristöön ja

⁸¹ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

⁸² Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸⁵ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen

oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävä ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸⁶. Lapsella on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸⁷

Yhdenvertaisuus,

tasa-arvo

ja

moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden

monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁸. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen

ja

kestävä

elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnistetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten

⁸⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁸⁷ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

havainnoidessa ja tarkkaillen ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatusikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatus- ja varhaiskasvatustieteelliseen tietoon perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁹.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatus, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämisessä. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestävällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

⁸⁹ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta. Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä. Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa. Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta. Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvamisen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen

- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyYTEEN ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heidä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omiin kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitelmä, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa. Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Suunniteltaessa varhaiskasvatusta paikallisesti keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet (luvut 2.1–2.3 ja 2.6) merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa. Lisäksi paikallisesti keskustellaan miten arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5) ja laaja-alainen osaaminen (2.7) huomioidaan paikallisessa suunnittelussa, toteuttamisessa ja arvioinnissa.

Paikallisesti päätetään ja tarkennetaan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- miten neuvontaa ja ohjausta tarjotaan varhaiskasvatukseen oikeutettujen lasten huoltajille heidän käytettävissään olevista varhaiskasvatuspalveluista
- periaatteet, joilla lapsiryhmät muodostetaan, esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve
- siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen ja lapsen kasvun ja oppimisen polulle asetettuja tavoitteita syvennetään seuraavissa luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

VARHAISKASVATUKSEN TEHTÄVÄ JA YLEISET TAVOITTEET LIEKSASSA

VARHAISKASVATUKSEN JÄRJESTÄMINEN LIEKSASSA

Lieksan kaupunki on monimuotoinen ja pinta-alaltaan laaja. Luontoon liittyvä ja vuodenaikojen mukanaan tuoma vaihtelu vaikuttavat vahvasti lieksalaisen varhaiskasvatuksen toteutumiseen.

Varhaiskasvatuksen palveluita tarjotaan sekä taajamassa että haja-asutusalueilla. Varhaiskasvatus toteutuu päiväkodeissa, ryhmäperhepäivähoitopaikoissa ja perhepäivähoitopaikoissa.

Tavoitteena on tarjota lapsen kasvua ja kehitystä mahdollisimman hyvin tukevaa toimintaa perheiden tarpeisiin sopivalla tavalla. He saavat tietoa eri toimintamuotojen toiminnasta ja ominaispiirteistä palveluohjauskeskusteluissa päiväkotien johtajan tai varhaiskasvatusjohtajan kanssa. Tietoa saa myös Lieksan kaupungin verkkosivuilta.

Lieksan kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa eri toimintamuotojen käytäntöihin ja vahvuuksiin liittyviä asioita on pyritty pohtimaan yksilöllisesti (paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa) asioiden niin vaatiessa.

TOIMINTA-MUOTO	LIEKSALAISIA KÄYTÄNTÖJÄ / VAHVUUKSIA
Päiväkodit	Toiminta tapahtuu lapsiryhmissä, joissa toiminta- ja oppimisympäristöt on pyritty suunnittelemaan lasten tarpeiden mukaan. Luonnon ja vuodenaikojen monipuolinen hyödyntäminen toiminnassa on mahdollista. Kummallakin päiväkodilla on oma vastaava varhaiskasvatuksen opettaja, jonka keskeinen tehtävä on toteuttaa ja kehittää päiväkotien pedagogista toimintaa yhteistyössä päiväkotien johtajan kanssa. Henkilökunnan osaaminen on monipuolista ja koulutus antaa hyvät lähtökohdat toiminnan pedagogiseen suunnitteluun, toteutukseen, arviointiin ja kehittämiseen. Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa jokaisessa ryhmässä toiminnan pedagogisuudesta, asianmukaisesta suunnittelusta ja toteutumisesta sekä tiedottamisesta yhteistyössä muun henkilöstön kanssa. Kaikilla lapsilla on oikeus tukitoimiin. Lasten mahdolliset tukitoimet toteutuvat monialaisessa yhteistyössä inklusion periaatteiden mukaan. Päiväkotit Oravassa toimii integroitu pienryhmä. Työyhteisö antaa välitöntä tukea arjen asioissa. Säännölliset palaverikäytännöt on luotu. Varahoidon järjestelyt toteutuvat pääsääntöisesti omassa päiväkodissa. Päiväkodit toimivat ryhmäperhepäivähoidon ja perhepäivähoidon varahoitopaikkoina. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee päiväkodeissa. Päiväkodeissa voi työskennellä tarvittaessa puheterapeutti, fysioterapeutti, toimintaterapeutti ja erityisopettaja.
Ryhmä-perhepäivähoito	Lapsiryhmä toimii varhaiskasvatukseen varatuissa tiloissa. Luonnon ja vuodenaikojen monipuolinen hyödyntäminen toiminnassa on mahdollista. Työyhteisö antaa välitöntä tukea arjen asioissa. Säännölliset palaverikäytännöt on luotu. Varhaiskasvatusjohtaja vastaa pedagogisesta toiminnan ohjauksesta. Lasten mahdolliset tukitoimet toteutuvat monialaisessa yhteistyössä inklusion periaatteiden mukaan. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee ryhmäperhepäivähoidossa.
Perhepäivähoito	Kodikas ja rauhallinen toimintaympäristö. Luonnon ja vuodenaikojen monipuolinen hyödyntäminen toiminnassa on mahdollista. Tavoitteena on antaa aikaa lapselle kiireettömässä toimintaympäristössä. Lapsille annetaan aikaa ikätason mukaiseen leikkiin. Päivärytmi on mahdollista sovittaa ryhmän päivittäisten tarpeiden mukaan. Hoito-ajat on mahdollista sopia joustavasti. Tiedon kulku huoltajien ja hoitajan välillä mahdollistaa selkeän yhteistyön.

	Työyhteisön tukea hoitajat saavat säännöllisissä tiimikokoontumisissa. Varahoito toteutuu perhepäivähoidon sisäisinä järjestelyinä, päiväkodissa tai ryhmäperhepäivähoidossa. Varhaiskasvatusjohtaja vastaa pedagogisesta toiminnan ohjauksesta. Lasten mahdolliset tukitoimet toteutuvat monialaisessa yhteistyössä inklusion periaatteiden mukaan. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja työskentelee perhepäivähoidossa.
Vuorohoito	Lasten vuorohoitoa järjestetään niiden perheiden lapsille, jotka tarvitsevat sitä huoltajan työn, yrittäjyyden tai opiskelujen vuoksi. Tavoitteena on tarjota turvallista ja lapsen kehitystasoa vastaavaa varhaiskasvatusta, opetusta ja hoitoa. Lieksassa vuorohoitoa järjestetään päiväkodeissa ja ryhmäperhepäivähoidossa. (Koli) Vuorohoidon käytännöt tarkentuvat varhaiskasvatuspaikkakohtaisesti. Ennen vuorohoidon aloittamista varhaiskasvatuksen henkilöstö selvittää huoltajille vuorohoidon toteutukseen liittyviä käytännön asioita. Yhteinen keskustelu avaa sekä vuorohoidon toteutukseen että huoltajien arkeen liittyviä asioita, mikä lisää ymmärrystä puolin ja toisin. -Lasten huoltajien kanssa keskustellaan epäsuoralla tavalla varhaiskasvatukseen osallistumisen vaikutuksista lapsen arkeen.

ERI TOIMINTAMUOTOJEN VÄLINEN YHTEISTYÖ LIEKSASSA

YHTEISTYÖMUTOTO	TOTEUTUMINEN / TOIMINTA	VASTUU / OSALLISTUJAT
Varhaiskasvatuksen henkilöstön työkokoukset.	Järjestetään vähintään kaksi kertaa vuodessa (syksyllä ja keväällä)	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Suunnittelu varhaiskasvatuksen ohjausryhmässä. Koko varhaiskasvatuksen henkilöstö.
Kasvatusillat koko henkilöstölle.	Päiväkodeissa järjestetään vähintään kaksi kertaa vuodessa (syksyllä ja keväällä). Perhepäivähoidossa kokoonnutaan kerran kuukaudessa.	Päiväkotien johtaja. Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat. Koko muu varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö.
Toiminnallisia tapahtumia ja vierailuja lapsiryhmien kesken (pk / ryhmäperhepäivähoito / pph)	Päätetään toimipaikkakohtaisesti teemoista ja toteutuksesta.	Päiväkotien johtaja Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat. Koko muu varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö.
Koko henkilöstön yhteiset koulutustilaisuudet	Koulutukseen osallistutaan tarjonnan mukaan. Koulutuksia kirjataan mahdollisuuksien mukaan koko varhaiskasvatuksen vuosikelloon. Henkilöstö voi hakeutua omatoimisesti tarjolla olevaan koulutukseen esimiehen luvalla. Myös työnantaja voi velvoittaa henkilöstöä osallistumaan tarpeelliseksi katsomaansa koulutukseen.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä Koko muu varhaiskasvatuksen henkilöstö.
Lieksan kaupungin päiväkotien varhaiskasvatuksen opettajien yhteistyöryhmä.	Toteutuvat syksyllä ja keväällä. Vastuuvuorot sovitaan koko varhaiskasvatuksen vuosikellon kokoamisen yhteydessä syksyllä. Palavereissa pohditaan pedagogiikan toteutumiseen liittyviä asioita; mm. käytäntöjä, kehittämistä ja yhteistyön toteutumista. Mentorointiin ja toimivien käytänteiden jakamiseen liittyviä asioita pyritään kehittämään. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutukseen liittyvät asiat ovat myös esillä.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Lieksan kaupungin varhaiskasvatuksen tuen yhteistyöryhmä.	Varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen edustajat kokoontuvat syksyllä ja keväällä. Vastuuvuorot sovitaan koko varhaiskasvatuksen vuosikellon kokoamisen yhteydessä syksyllä. Palaverissa pohditaan ja arvioidaan tuen tarpeeseen liittyvän pedagogiikan toteutumista; mm. käytäntöjä, kehittämistä ja yhteistyön toteutumista.	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja. Varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen erityisopettaja Ryhmäperhepäivähoidon ja Perhepäivähoidon edustajana varhaiskasvatusjohtaja Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja
---	---	--

LASTEN SIIRTYMÄKÄYTÄNNÖT LIEKSASSA

Ennen varhaiskasvatuksen alkamista lapsella ja huoltajilla on mahdollisuus tutustua tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan, ryhmän henkilöstöön ja lapsiin. Tutustumisen yhteydessä perheet saavat tietoa varhaiskasvatuspaikan ja oman ryhmän käytännöistä ja toiminnan toteutukseen liittyvästä sekä suullisesti että kirjallisesti. Tavoitteena on luoda luottamuksellinen ja turvallinen kokemus varhaiskasvatuspaikasta ennen hoitosuhteen alkamista.

Lapsen siirtyminen varhaiskasvatukseen hoitopaikasta toiseen tai varhaiskasvatuksesta esiopetukseen tehdään mahdollisimman sujuvaksi. Siirtyminen toteutuu yhteisesti sovittujen käytäntöjen mukaisesti. Näin varmistetaan lapsen kasvun, kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuen jatkumo.

SIIRTYMÄ	KÄYTÄNTÖ varhaiskasvatus	VASTUU
Tutustumiskäynti	Tutustumiskäynnistä sovitaan tulevan ryhmän henkilöstön ja huoltajan kanssa etukäteen. Tutustumiskäyntejä voi olla tarvittaessa useampiakin.	Ryhmän kasvatushenkilöstö.
Tiedot varhaiskasvatukseen – lomake/varhaiskasvatussopimus	Lomake sisältää tarvittavia tietoja lapseen ja huoltajaan liittyen, lupakäytäntöjä sekä tietoa lapsen vahvuuksista, tarpeista ja tottumuksista. Lomakkeen tietoja päivitetään vuosittain.	Ryhmän kasvatushenkilöstö. Yhteinen lomake käytössä.
Siirtyminen varhaiskasvatuksen sisällä	Tutustuminen toteutetaan yhteistyössä huoltajan kanssa. Lapsen vasu -lomake siirtyy uuteen paikkaan Daisy-järjestelmässä. Lapsen siirtokeskustelu ryhmien välillä toteutetaan henkilöstön kesken.	Lähettävän / vastaanottavan varhaiskasvatuspaikan /-ryhmän kasvatushenkilöstö.
Siirtyminen esiopetukseen	Lapselle järjestetään keväällä tutustumispäivä esiopetukseen. Lapsen viimeisin e-vasu –lomake tulostettuna Daisysta, palautelomake esiopetukseen, mahdolliset asiantuntijalausunnat ja tuen päätökset neuvolalomakkeet, siirtyvät varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Huoltajat saavat oman kopion palautelomakkeesta ennen tulevaa esiopettajaa. Siirtopalaveri varhaiskasvatuksesta esiopetukseen siirtyvistä lapsista toteutetaan tulevan esiopettajan kanssa keväällä / syksyllä.	Varhaiskasvatuksen opettaja. Esiopettaja. Perhepäivähoitaja.

Lapsi jää kotihoitoon tai vaihtaa paikkakuntaa	Lapsen e-vasusta otetaan kopio varhaiskasvatuksen arkistoon ennen hoitosuhteen päättymistä. Huoltajaa ohjeistetaan tulostamaan oma kappale e-vasusta toimitettavaksi uuteen varhaiskasvatuspaikkaan.	Varhaiskasvatuksen opettaja. Muu varhaiskasvatuksen kasvatushenkilöstö. Perhepäivähoitaja
Kahdella paikkakunnalla varhaiskasvatukseen osallistuminen	Lapsen vasu tehdään tarvittaessa yhteistyössä eri paikkakunnilla olevien ryhmien kesken. Tukea tarvitsevan lapsen kohdalla yhteistyötä tehdään tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa. Molemmat järjestäjät tekevät myös tarvittavat hallintopäätökset.	Varhaiskasvatuksen opettaja. Varhaiskasvatusjohtaja /perhepäivähoitaja. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja

VARHAISKASVATUKSEN ARVOPERUSTAN LIEKSALAINEN NÄKÖKULMA

Lieksan kaupungin slogan on: Missä korpi siellä kulta.

Lieksan kaupungin strategian (2026–2030) mukaan keskeiset arvomme ovat positiivisuus, yhteisöllisyys ja rohkeus.

Toimintakulttuurimme perustuu rohkeuteen, yhdenvertaisuuteen, välittämiseen ja ketteryyteen.

Lieksa on luontokaupunki, jossa yhdistyvät kestävä luonnonvarojen teollinen käyttö sekä virkistys- ja matkailumahdollisuudet.

Lieksa tarjoaa asukkaalleen modernit tilat, hyvät kulkuyhteydet ja viihtyisän elinympäristön.

Kasvatus- ja koulutuspalvelumme toimivat lasten, nuorten ja perheiden parhaaksi. Kulttuuritarjonta pidetään monipuolisena. Liikkumiseen, yhteisöllisyyteen, osallisuuteen ja kaikkien asukkaiden hyvään elämään panostetaan.

Lieksan kaupungin yrittäjyyskasvatusohjelma, Siussa on kipinä, on laadittu tukemaan jokaisen kuntalaisen ja samalla koko kaupungin menestystä (2019). Varhaiskasvatuksesta toisen asteen koulutukseen ulottuva asiakirja toteuttaa kaupungin strategiaa. Yrittäjyyskasvatus on elämässä tarvittavien taitojen ja tietojen oppimista, tavoitteena on kokonaisvaltainen yritteliään asenteen ja taitojen kehittäminen. Visiona on omaa polkua kulkeva ja vahvuutensa tunteva oppija. Keskeistä on tukea mm. oppijan vahvuuksien tunnistamista, omiin kykyihin luottamista, vuorovaikutustaitojen kehittämistä, aktiivisuutta, positiivisuutta, tekemällä oppimista, vastuunottoa kykyä ja luovuutta. Yrittäjyyskasvatusohjelma otetaan huomioon varhaiskasvatustoiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa.

Arvoperustaan liittyviä asioita pohditaan ja päivitetään riittävän usein eri toimintamuotojen kokoontumisissa.

Huoltajien näkemyksiä varhaiskasvatuksen toteutumisesta kartoitetaan arjen kohtaamisissa sekä erikseen asiasta tehtävissä asiakaskyselyissä, jotka toteutetaan säännöllisesti.

Lieksalaisen varhaiskasvatuksen lähtökohtana on hyvinvoiva, luottavainen ja muut ihmiset huomioon ottava lapsi. Hän saa hyväksyvää, tarpeitaan vastaavaa ja kannustavaa varhaiskasvatusta, joka toteutuu ajan vaatimusten mukaan lieksalaisessa toimintaympäristössä. Monimuotoinen luonto ja vuoden aikojen vaihtelu ovat tärkeä osa monipuolista toimintaa. Lieksalainen varhaiskasvatus innostaa, välittää ja näkee tulevaisuuden positiivisena.

	LAPSI	KASVATTAJA	OPPIMISYMPÄRISTÖ (katso myös luku 3)	PERHE JA YHTEISTYÖ
Lapsuuden itseisarvo	- on ainutlaatuinen ja arvokas - saa hyväksyntää ja ymmärrystä	- suojelee ja tukee - on turvallinen, kuunteleva ja läsnä oleva - nostaa esille lapsen vahvuuksia	-lapsen tarpeet ja ikätason huomioon ottava - turvallinen – kannustava - muunneltava - leikki -vuorovaikutus - Suomalaisuus – lieksalaisuus - luonto	- luottamuksellisuus - kunnioitus - erilaisuuden hyväksyminen - vuoropuhelu - sitoutuminen yhteisiin tavoitteisiin - Lapsen vasu
Ihmisenä kasvaminen	- kokee oikeudenmukaisuutta	- on johdonmukainen - toimii tasa-arvoisesti		- perheen arvojen kunnioitus ja huomioon ottaminen

	- saa vahvan itsetunnon - kunnioittaa toista ihmistä - hyväksyy erilaisuutta - oppii vastuullisuutta – rehellisyyttä (oikea - väärä) - oppii ratkaisemaan ristiriitoja hallitusti - oppii puhumaan tunteistaan.	- asettaa rajat - kiitos / kannustus - antaa tilaa lapsen omille oivalluksille - etsii lapsen kanssa ratkaisuja ristiriitoihin - etsii uusia tapoja toimia (koulutus – ammattitaito) - tuen tarpeen arviointi ja toteutus - Tuen tasot	- monimuotoiset vuorovaikutus ja kohtaamismahdollisuudet (leikki, ohjattu toiminta, retket, vierailut, yhteistyö) - mahdollistaa eriyttämisen - yhteisvastuullisuus - tekee lapsilähtöisesti asioita näkyväksi	- yhteinen tavoite on hyvin- voiva lapsi - avoimet ja rakentavat vuorovaikutusmahdollisuudet: tapaamiset, tapahtumat, tiedottaminen - yhteiset sopimukset - Lapsen vasu
Lapsen oikeudet	- mahdollisuus ilmaista itseään ja tunteitaan - mahdollisuus leikkiin ja vuorovaikutukseen - mahdollisuus aikuisen turvalliseen tukeen; kasvatus, opetus, hoiva - oikeus saada rakentavaa palautetta ja onnistua	- suunnittelee, toteuttaa ja arvioi toimintaa - havainnoi ja kehittää - ohjaa, kannustaa, antaa palautetta - antaa tilaa lapsen tunteille ja auttaa jäsentämään niitä - ottaa huomioon lapsen fyysiset ja psyykkiset tarpeet - on tasa-arvoinen - tuen tarpeen arviointi, puheeksi ottaminen ja toteutus - Tuen tasot	- fyysisesti ja psyykkisesti turvallinen - yksilöllisyyden huomioiva, eriyttämisen mahdollisuus, muunneltavuus - innostava, kannustava - tarjoaa ilmaisen mahdollisuuksia - monipuoliset leikki- ja tekemismahdollisuudet - uusia kokemuksia tarjoava - sopivat välineet - kokeilu, tutkiminen - yhteisesti rakennettu oppimisympäristö	- sopivien yhteistyömuotojen valinta; innovatiivisuus ja toimivien tapojen etsiminen - avoimuus, kiinnostus ja herkkyyks perheiden asioissa - yhteisen näkemyksen ja keinojen etsiminen, myös lapsen mahdollisissa tuen tarpeissa - ikätason mukaisen, rakentavan tiedon välittäminen - neuvola, perheneuvola, lapsen tuki - Lapsen vasu

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus	- ”Olen juuri tällainen!” - ” Olen hyväksytty tässä ryhmässä!” - ”Olen ystävä toiselle!” - oppii odottamaan vuoroa -oppii voittamista ja häviämistä - oppii jakamista - oppii valintojen tekoa	- antaa oikeaa esimerkkiä ja toimii ammatillisesti ja kunnioittavasti - toteuttaa tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta - toimii sukupuolisensitiivisesti - huolehtii varhaisesta tuesta	- kaikkien osallistumisen mahdollistava - rohkaiseva ja hyväksyvä ilmapiiri - yhteisesti sovitut toimintaperiaatteet / säännöt ja niiden johdonmukainen toteuttaminen - juhlat, kansalliset merkkipäivät, - rakennetaan sukupuolisensitiivisesti - eri kulttuuritaustojen huomioon ottaminen	- mahdollisuus vaikuttaa hoitomuotoon - tasa-arvoisuus - saa ammatillista kohtelua henkilökunnalta - kulttuuriin liittyvistä asioista ja käytännöistä keskustelu - Lapsen vasu
Perheiden moninaisuus	- ”Olemme tällaisia!” - ”Olemme hyväksyttyjä!” - saa omalle perheelleen arvostusta - oppii tuntemaan erilaisia perheitä ja hyväksymään heitä	- tutustuu eri kulttuureihin - on esimerkkinä - on avoin uudelle ja toimii ammatillisesti - mahdollistaa kohtaamisen, on aktiivinen - kunnioittaa perheitä	- ratkaisut sopivat kaikille - mahdollistaa eriyttämisen - vaihtoehtoiset kommunikointimenetelmät.	- avoimuus - huomioidaan tarpeiden erilaisuus - haasteellisistakin asioista keskustelu ja sopiminen - Lapsen vasu - tulkin käyttö
Terveellinen ja kestävä elämäntapa	- liikkuu, ulkoilee erilaisissa ympäristöissä - maistelee rohkeasti ja oppii ruokailutapoja - lepää riittävästi - huolehtii siisteydestä - toimii vastuullisesti - oppii tunteiden hallintaa.	- toimii esimerkkinä - huolehtii ravinnon, levon ja puhtauden asianmukaisuudesta - auttaa jäsentämään lapsen tunneilmaisua	- turvallinen, esteettinen ja siisti - kierrätys - kokemukset luonnossa ja rakennetussa ympäristössä - esteettömyys - liikuntaan houkutteleva - ekologisuus	- perheellä mahdollisuus omiin valintoihin - avoimuus vuorovaikutuksessa - tietoa perheille lapsen hyvinvoinnista - Lapsen vasu

--	--	--	--	--

VARHAISKASVATUKSEN OPPIMISKÄSITYKSEN LIEKSALAINEN NÄKÖKULMA

Lieksalainen varhaiskasvatus pyrkii aktiiviseen vuorovaikutukseen sekä omassa toimintaympäristössään että muiden toimintamuotojen kanssa. Se etsii lapsiryhmän tarpeet huomioon ottavasti ja aktiivisesti kontakteja lähiympäristön kanssa. Kasvattaja ottaa huomioon lasten mielenkiinnon kohteet toimintaa suunnitellessaan. Luonnon monimuotoisuus ja vuodenaikojen vaihtelu liittyvät vahvasti lieksalaisen varhaiskasvatuksen toteutumiseen. Leikin tarjoamia pedagogisia mahdollisuuksia hyödynnetään.

LÄHTÖKOHTA	LASTEN AIEMMAT KOKEMUKSET ESILLE	LEIKIN KESKEISYYS
• vuorovaikutus • kokonaisvaltaisuus • taidot, toiminta, tunteet, aistit, keholliset kokemukset, ajattelu • lapsi havainnoi, tarkkailee, jäljittelee • myönteisyys • aikuisen tuki ja ohjaus • toiminnan tavoitteellisuus, kiinnostavuus ja sopiva haasteellisuus • lapsella on aktiivinen rooli omassa oppimisessaan	• perheille annetaan riittävästi aikaa tutustumiseen varhaiskasvatuspaikkaan • aikaa ja tilaisuuksia huoltajan kanssa keskusteluun • lasten haastattelu ja ajatusten kirjaaminen • lapsihavainnointi; suunnitelmallisuus, säännöllisyys, kirjaamisen käytännöt • lapsen vasun kirjaukset, arviointi ja lapsen vasun siirtyminen paikasta toiseen Katso lapsen vasun käytännöt luku 1.	• leikkiympäristöjen kehittäminen sekä sisällä että ulkona • leikin pedagoginen näkökulma; erilaiset leikkilajit ja pöytäpelit, kasvattajan rooli leikin rikastuttajana / ideoijana / kielellisen ilmaisun laajentajana / lasten keskinäisen vuorovaikutuksen tukijana • leikkivälineiden asianmukaisuus ja houkuttelevuus • luonnon ja vuodenaikojen tuomat mahdollisuudet

PEDAGOGISESTI PAINOTTUNEEN KASVATUKSEN, OPETUKSEN JA HOIDON KOKONAISUUDEN LIEKSALAINEN NÄKÖKULMA

Lieksassa varhaiskasvatuksessa pedagoginen asiantuntemus, kaikissa toimintamuodoissa, perustuu valtakunnallisiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin sekä Lieksan paikallisessa varhaiskasvatuksen suunnitelmassa yhteisesti sovittuihin käytäntöihin.

Pedagogisen toiminnan suunnittelun, toteutuksen, seurannan ja arvioinnin lieksalaiset käytännöt on kirjattu lukuun 4, jossa myös eri toimintamuotojen ominaispiirteitä on otettu huomioon.

KASVATUS
- Lapsi saa moninaista, suomalaista ja lieksalaista kulttuuriperintöä, traditioita, luontoa ja muuta ympäristöä arvostavaa kasvatusta. - Lapsi saa mahdollisuuksia vaikuttaa asioihin, tulee hyväksytyksi ja oppii näkemään oman toimintansa vaikutuksia. - Eettisyys ja vastuullisuus ovat osa sekä lasten että aikuisten kaikkea toimintaa. - Hyvien tapojen omaksuminen on osa toimivaa vuorovaikutusta. - Kasvattajat sitoutuvat yhteisesti sovittuihin arvoihin ja käytäntöihin. - Kasvattajien yhteisössä kaikkien osaaminen otetaan käyttöön; vastuu, tehtävät ja ammattiroolit pyritään ottamaan tarkoituksenmukaiseen käyttöön. - Kasvattaja toimii tavoitteellisesti, suunnitelmallisesti ja johdonmukaisesti sekä toimii mallina. - Kasvattaja sitoutuu aidosti vuorovaikutukseen lapsen kanssa ja antaa lapselle rakentavaa palautetta sekä asettaa perustellut rajat. - Kasvattaja uudistuu ja päivittää osaamistaan. - Oppimisympäristöt houkuttelevat omatoimisuuteen ja vuorovaikutukseen lapsen kehityksen ja kasvun huomioon ottaen. - Leikin merkityksellisyyttä arvostetaan ja mahdollisuuksia siihen tarjotaan.
OPETUS
- Lapsen kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuentarpeet ovat opetuksen lähtökohtana myös lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa. - Lapsi saa olla utelias, kokeileva, pohtiva ja oivaltava. Hän iloitsee oppimastaan ja saa edetä taidoissaan. - Kasvattaja havainnoi ja innostaa sekä suunnittelee ja toteuttaa monipuolista toimintaa. Hän arvioi ja mahdollistaa oppimistilanteita. - Kasvattaja uudistuu ja päivittää osaamistaan. - Leikin merkitys uusien asioiden oppimisessa on keskeinen. - Opetus ja oppiminen tapahtuvat monipuolisesti eri ympäristöissä, erilaisia työtapoja hyödyntäen. Suunnittelussa otetaan huomioon lieksalaiset yhteistyötahot. - Oppimisympäristö välineineen on riittävän houkutteleva, muunneltava ja toimintaan aktivoiva.
HOITO
- Lapsi saa olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa ja hän kokee, että hänestä huolehditaan ja välitetään. - Lapsi saa ikätasoaan ja tarpeitaan vastaavaa perushoitoa; ruoka, lepo, ulkoilu, hygienia, liikunta. - Lapsen omatoimisuus lisääntyy ja hän oppii huolehtimaan itsestään. - Kasvattaja luo turvallisen, välittävän ja sujuvasti toimivan vuorovaikutuksen ryhmässä; selkeä ja säännöllinen päivärytmi hoitoajoista riippumatta. - Kasvattaja tiedostaa hoitotilanteiden pedagogiset mahdollisuudet kasvatuksessa ja opetuksessa; arjen tilanteiden merkityksellisyys. - Oppimisympäristö tarjoaa monipuolisesti aistikokemuksia. Se on riittävän esteetön, turvallinen ja siisti. Myös oppimisympäristön esteettisyyteen kiinnitetään huomiota.

POSITIIVINEN PEDAGOGIIKKA

Lieksan kaupungin varhaiskasvatuksessa hyödynnetään positiivisen pedagogiikan ajattelu- ja toimintatapoja. Positiivisessa pedagogiikassa myönteisyys on keskeistä erilaisten tunteiden ja tilanteiden hallinnassa. Se on lapsen hyvinvoinnin edistämistä, mahdollisuuksiin uskomista ja erilaisten tunteiden hyväksymistä. Positiivinen pedagogiikka tulee esille ihmisten välisissä kohtaamisissa. Hyvinvoinnin supervoimat ovat: myönteiset tunteet, toimintaan sitoutuminen, välittävät ihmissuhteet, merkityksellisyyden kokemukset ja saavuttaminen. (Liisa Leskisenoja: Positiivinen pedagogiikka varhaiskasvatuksessa).

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on tunnistaa lapsen vahvuuksia, rohkaista niiden käyttämistä ja tehdä onnistumisia näkyväksi. Tavoitteena on tukea lapsen itsetunnon vahvistumista ja positiivista käsitystä omasta itsestä. Aikuisen auttaa tunnistamaan lapsen ydinluonteen vahvuuksia sekä osoittaa ja sanallistaa niitä. Aikuisen toiminta on keskeistä vuorovaikutuksessa lapsen kanssa.

Luonteen vahvuuksia ovat (Lotta Uusitalo – Malmivaara ja Kaisa Vuorinen; Huomaa Hyvä!)

Sinnikkyyys	Itsesäättely	Myötätunto	Huumorintaju
Innostus	Kiitollisuus	Luovuus	Oppimisen ilo
Rakkaus	Reiluus	Rohkeus	Ryhmytötaitot

Sosiaalinen älykkyys	Toiveisuus	Utelaisuus	Ystävällisyys
----------------------	------------	------------	---------------

Voimavahvuudet ovat sinnikkyys, itsesääntely ja myötätunto. Sinnikkyuden ja itsesääntelyn käyttäminen auttaa pinnistelemaan hyödyllisten asioiden eteen, saattamaan asiat loppuun sekä tunnistamaan ja säätelemään tunnetiloja. Myötätuntoa tarvitaan vuorovaikutussuhteissa. Toipumiskyky, myönteiset tunteet ja kasvun asenne ovat luonnetaitoja, joissa kaikki voivat kehittyä.

INKLUUSIO

Yksilöllisyys ja -ainutlaatuisuus on kaikkia lapsia yhdistävä tekijä. Inklusiivisen varhaiskasvatuksen avulla ainutlaatuisuus nähdään voimavarana, jonka avulla varhaiskasvatuksen työntekijöillä on mahdollisuus löytää kaikista lapsista vahvuuksia ja taitoja, jotka saattaisivat muuten jäädä löytämättä.

Inklusiivisen kasvatuksen tavoitteena on edistää kaikkien lasten oppimista ja hyvinvointia. Se on mahdollisimman laadukasta kasvatusta ja opetusta, joka mahdollistaa lasten osallisuuden ja tasavertaisuuden. Se vaatii monimuotoisia ja joustavia järjestelyjä arjessa sekä moniammatillista yhteistyötä. Katso luku 3.

LAAJA-ALAISEN OSAAMISEN TAVOITTEET JA LIEKSALAISET PAINOTUKSET

Ajattelu ja oppimisen taitojen tukeminen

Lapsia kannustetaan oma-aloitteisuuteen, rohkeuteen ja sinnikkyteen, omien mahdollisuuksien näkemiseen sekä tuetaan itsenäisyyteen.

- Oppimisen ilo ja oivaltamisen mahdollisuudet otetaan huomioon toimintaa suunniteltaessa ja toteutettaessa.
- Ihmisten välinen vuorovaikutus on kannustavaa ja toiset huomioon ottavaa.
- Lapselle tarjotaan monipuolisia ja merkityksellisiä kokemuksia, mahdollisuuksia leikkiin sekä fyysiseen aktiivisuuteen. Lieksalainen oppimisympäristö tarjoaa monipuolisia mahdollisuuksia luonnossa liikkumiseen ja toimimiseen.

Kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutuksen ja ilmaisun tukeminen

- Lapset kasvavat kulttuurillisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa; erilaiset ihmiset, eri kielet ja eri kulttuurit kohtaavat lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa.
- Lapset tarvitsevat vuorovaikutustaitoja sekä kulttuurista osaamista, jotka toteutuvat luontevasti varhaiskasvatuksessa. Tämä vahvistaa osaltaan lasten hyvinvointia.
- Perinteet ja tavat konkretisoituvat mm. leikeissä, ruokailuun liittyvissä asioissa ja juhlien viettämisessä.
- Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii vuorovaikutuksen mallina.
- Ristiriitatilanteiden ratkaisemisessa harjoitellaan toisen ihmisen asemaan asettumista.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

- Itsestä huolehtiminen, terveyden ylläpitäminen ja turvallisuuteen liittyvä kasvatusta on lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa keskeistä; ruokailu, siisteys, pukeutuminen. Asioihin liittyy myös hyvien tapojen omaksuminen.
- Turvalliseen ja vastuulliseen käyttäytymiseen kiinnitetään huomiota eri oppimisympäristöissä.
- Tunnetilojen itsesääntely, ilmaisu, havaitseminen, tiedostaminen ja nimeäminen ovat osa päivittäistä toimintaa.
- Turvallisen ja hyväksyvän ilmapiirin luominen varhaiskasvatuksessa on keskeistä.
- Kiusaamisen ehkäisy on koko varhaiskasvatuksen henkilöstön tehtävä. Aikuisen tehtävä on huolehtia, että minkäänlaista kiusaamista ei tapahdu. Kaikkein kiusaamiseen liittyvään suhtaudutaan vakavasti. Myös huoltajien kanssa keskustellaan kiusaamisen kokemuksiin liittyvästä.
- Lasten osallisuus, tasavertaisuus ja yhteistoiminnallisuus ovat kiusaamisen ehkäisyä. Käytännössä kiusaamista ehkäistään ryhmissä satujen, kertomusten, draaman, keskusteluiden, leikkien ja pienryhmätoiminnan avulla.

- Varhaiskasvatuksen yksiköihin on laadittu toiminnalliset turvallisuus, tasa-arvosuunnitelma. Yhdenvertaisuussuunnitelma on laadittu toiminnan järjestäjäkohtaisesti.
- Lieksan varhaiskasvatuksen toimipaikoissa on laadittu kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelma osana varhaiskasvatuksen suunnittelua ja toimintaa. Suunnitelmia päivitetään vuosittain.

Monilukutaidon tukeminen

- Monilukutaitoon liittyvät asiat ovat keskeistä lieksalaisten lasten ja perheiden arjessa, ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osaamisessa.
- Lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan nimeämään asioita ja esineitä, tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa ympäristöissä.
- Aikuisen rooli ja suhtautuminen on merkityksellistä.
- Tutustutaan erilaisiin tekstimaailmoihin; digitaalisissa ympäristöissä, lehdissä, kirjoissa.
- Edistetään peruslukutaidon valmiuksia.
- Lapsille tarjotaan heille soveltuvia kulttuuripalveluita tarjonnan mukaan.

Digitaalisen osaamisen tukeminen

- Digitaalisiin mahdollisuuksiin panostetaan tietoisesti myös lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa mm. tutustumalla erilaisiin välineisiin, sovelluksiin sekä peleihin. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on tässä keskeinen rooli olla mukana kehityksessä esim. digitaalisen dokumentoinnin hyödyntämisen käyttöönotossa. Digitaalisia laitteita hyödynnetään monipuolisesti.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

- Lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa lapsia kohdataan arvostavasti ja heitä kannustetaan osallistumaan ja vaikuttamaan lapsiryhmän toimintaan.
- Lasten minäkuva, itseluottamus ja sosiaaliset taidot saavat vahvistusta.
- Ryhmän yhteiset ja oikeudenmukaiset säännöt ja sopimukset lisäävät yhteisöllisyyttä.

LAAJA-ALAISTEN TAVOITTEIDEN TOTEUTUMISEN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN LIEKSASSA

Käytännöt ovat samat kuin luvussa 1: Lieksan varhaiskasvatuksen suunnitelman arviointi ja kehittäminen.

3. Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista
- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnistetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁹⁰. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön

⁹⁰ HE 148/2021 s. 30–31

tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyvälle työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiselle sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁹¹

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännössä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioitettavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen

⁹¹ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁹² ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁹³. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen, etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

⁹² Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁹³ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuvaa ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävää kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁴. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista

⁹⁴ Varhaiskasvatuslaki 10 §

suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹⁵. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelystä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyyppien rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

⁹⁵ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹⁶.

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹⁷. Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁸.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

⁹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 §

⁹⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁸ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁹. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä¹⁰⁰.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisien kanssa.

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.¹⁰¹

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisesti päätetään ja tarkennetaan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

¹⁰⁰ Varhaiskasvatustilain 7 §

¹⁰¹ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilain 7 §

- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

VARHAISKASVATUKSEN TOIMINTAKULTTUURI LIEKSASSA

Varhaiskasvatus on osa yhteiskuntaa, jossa muutos on jatkuva. Lieksalaisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin ytimenä on henkilöstön halu kehittyä ja yhteinen näkemys oppivasta yhteisöstä.

Lieksalaista varhaiskasvatuksen toimintaympäristöä kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista. Se vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omien vahvuksiensa kanssa. Lapselle tarjotaan sopivia oppimisen haasteita ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Toimintaympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi. Tarkoitus on, että kaikkien lasten osallisuus on mahdollista. Lapsi kokee itsensä tärkeäksi osaksi lapsiryhmää, osallistuu aktiivisesti ja sitoutuu toimintaan ja vuorovaikutukseen.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteutuminen edellyttää mm:

- Laadukasta pedagogiikkaa ja erityispedagogista osaamista ja toimintaa.
- Inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.
- Huolenpitoa lasten hyvinvoinnista.
- Henkilöstön sitoutumista inklusion periaatteisiin sekä perehtymistä sen toteuttamiseen esim. koulutuksen avulla.
- Kehittävän, oppimista edistävän, terveellisen, turvallisen sekä esteettömän oppimisympäristön luomista.
- Riittävästi monipuolisia, ikätason mukaisia pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä. Tässä huomioidaan lapsen yksilöllisen tuen tarpeet ja mielenkiinnon kohteet.
- Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Heitä ohjataan tässä sopivalla tavalla ja huolehditaan, että kaikki voivat osallistua omien edellytyksiensä mukaan.

Lieksassa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöjen havainnoinnissa, reflektoinnissa, itse arvioinnissa ja kehittämisessä hyödynnetään varhaiskasvatuksen inklusiivisuuden arviointiin tarkoitettua reflektointityökalua (**Reflektointityökalu varhaiskasvatuksen inklusiivisuuden arviointiin**): Euroopan erityisopetuksen ja inklusiivisen opetuksen kehittämiskeskus; suomenkielinen tarkennettu käännös, Opetushallitus 2018). Itsearviointityökalu koostuu seuraavista kysymyksistä:

1. Ilmapiiri
2. Sosiaalinen ympäristö

3. Lapsilähtöisyys
4. Fyysinen ympäristö
5. Välineet ja materiaalit
6. Vuorovaikutus
7. Oppimis- ja opettamisympäristö
8. Perheiden osallisuus

Toimintaympäristöjen kehittämisessä voidaan hyödyntää myös **Pohdintapankki – materiaalia** (Oulun yliopisto 2021; edu.oulu.fi/yhteenkuuluvuudenpolitiikka). Materiaali auttaa kasvatushenkilöstöä tunnistamaan lasten yhteenkuuluvuudelle merkityksellisiä tekijöitä. Pohdintapankki koostuu kuudesta teemasta ja niihin liittyvistä kysymyksistä, joita voi hyödyntää pieninä osina tai aihekokonaisuuksina.

Inklusiivisuuden arvioinnissa käytetään myös yleisen tuen arviointilomaketta, joka on kehitetty kartoittamaan ryhmän pedagogista toimintaa (laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja Anu Kiiskinen, v. 2023).

Haluamme kasvattaa lapsia paitsi kohtaamaan muuttuvan yhteiskunnan haasteita, myös opettaa heille kestävä elämäntapaa. Lieksalaisen varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria, sen tavoitteita, käytäntöjä, vastuita ja arviointia on eritelty tarkemmin seuraavassa taulukossa.

PÄÄTEEMAT	TAVOITTEET	KÄYTÄNNÖT	VASTUUT JA ARVIOINTI
HALU KEHITTÄÄ	Tavoitteisiin, suunnitelmiin, johtamiseen, arviointiin ja kehittämiseen sitoutuminen Ammatillisesti aktiivinen ote työskentelyyn Toimintakulttuuri vaikutusten pohdinta ja muutostarpeiden näkeminen ja niiden korjaaminen Omien arvojen, uskomusten ja tietojen vaikuttavuuden tiedostaminen omaan toimintaan sekä niiden arviointi Toisen arvostaminen, luottamus ja osallistaminen	Keskustelu ja kokemusten vaihto. Itsearviointi Koulutusten hyödyntäminen Kehityskeskustelut Lapsilta ja huoltajilta saatu palaute, keskustelut ja kyselyt Työpaikkapalaverit Kasvatusillat Varhaiskasvatuksen henkilöstön työkokoukset Syksyn ja kevään suunnittelu työyhteisöissä ⇒ Ryhmävasut ja tiimisopimukset Päiväkotien varhaiskasvatuksen opettajien yhteistyöryhmä Varhaiskasvatuksen tuen yhteistyöryhmä	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat. Päiväkotien muu kasvatushenkilöstö Perhepäivähoitajat
OPPIVA YHTEISÖ toimintakulttuurin ytimenä	Rohkea, kannustava ja hyväksyvä vuorovaikutus Henkilöstön vahvuuksien esille saaminen ja hyödyntäminen koko työyhteisön käyttöön Toimintatapojen arviointi ja uudistamisen tarpeiden näkeminen Luovuuden, kokeilemisen ja mielipiteiden vaihto sekä kokemusten hyödyntäminen	Rohkeus tuoda esille omia vahvuuksia ja arvostaa toisen vahvuuksia Laadunarviointi Valssi-työkalulla. Tiimisopimus Henkilöstökyselyt Kehityskeskustelut vasupohjaisesti	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat

		Yhteinen, säännöllinen pohdinta ja arviointi sovittujen tavoitteiden mukaan Onnistuneiden käytäntöjen, osaamisen ja tiedon jakaminen Koulutuksiin osallistuminen ja niiden annin jakaminen työyhteisössä Alan kirjallisuuden, tutkimusten, arviointien ja median tutkiminen Lasten ja vanhempien antaman palautteen hyödyntäminen	Päiväkotien muu kasvatushenkilöstö Perhepäivähoitajat
LEIKKIIN JA VUOROVAIKUTUKSEEN KANNUSTAVA YHTEISÖ	Leikin keskeisyys toiminnassa ja sen pedagoginen ja inklusiivinen hyödyntäminen Luonnon ja vuodenaikojen tarjoamien mahdollisuuksien käyttö Tila, aika, ilo, luovuus, uudistuminen, kokeilu ja elämyksellisyys Vastavuoroisuus ja kiusaamisen torjuminen sekä rakentavien ratkaisuiden etsiminen Lasten ystävyyssuhteiden ja vuorovaikutustaitojen tukeminen	Leikki näkyy ja kuuluu koko oppimisympäristössä: sisällä, ulkona, luonnossa ja lähiympäristössä. Leikkirauha, keskittymisen mahdollisuus ja jatkuvuus Leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä pohditaan yhdessä lasten kanssa Lapset mukaan leikin arviointiin Leikin havainnointi ja dokumentointi Henkilöstön yhteiset pohdinnat, suunnittelupalaverit ja kasvatusillat. Aikuinen ohjaa, kannustaa ja rikastuttaa leikkiä. Leikkivälineiden asianmukaisuus ja innostavuus Kuvien käyttö vuorovaikutuksen tukena Erimielisyyksien ratkaiseminen yhdessä Vanhempien kanssa keskustelut ja kokemusten vaihto	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat Muu päiväkotien kasvatushenkilöstö Perhepäivähoitajat
OSALLISUUS, VUOROVAIKUTUS JA TASA-ARVO	Kaikilla on mahdollisuus tulla kuulluksi ja nähdyksi Sukupuolisensitiivisyys ja tasa-arvo Lasten ja perheiden erilaisten tarpeiden huomioon ottaminen Ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuista ja valintojen seurauksista	Toiminnallinen tasa-arvo- ja yhdenvertaisuussuunnitelma Lapsilla on aito mahdollisuus vaikuttaa ja osallistua; aikuinen kuuntelee ja havainnoi ja vie havainnot käytäntöön Henkilöstön suunnittelupalaverit Sähköisten välineiden hyödyntäminen Perheille tarjotaan tilaisuuksia keskinäiseen vuorovaikutukseen: juhlat, tapaamiset, teemapäivät jne. Lapsiryhmässä pienryhmätoiminta ja toiminnan porrastaminen Joustava viikko-ohjelma	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen opettajat Päiväkotien muu kasvatushenkilöstö Perhepäivähoitajat

KULTTUURINEN MONINAISUUS JA KIELITIE TOISUUS	Varhaiskasvatus on osa muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa Jokaisella on oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen Ennakkoluulottomuus ja tasavertaisuus Kulttuuriperinteen arvostaminen Tiedon hankkiminen ja tutustuminen eri kulttuureihin	Kielen keskeinen merkitys lapsen kehityksessä ja oppimisessa, ilmaisuun rohkaisu, kuvien sekä oman murteen käyttö Puheen ja kielenkehityksen arviointi Kielellisen tukemisen Lieksan mallia kehitetään yhteistyössä perusopetuksen kanssa. Työvälineenä mm. Roihuset materiaali. Monikielisuuden näkyväksi tekeminen Vierailut, tapahtumat, kirjallisuus ja esittävä taide Ruokakulttuuri ja juhlat	Koko henkilöstö
HYVINVOINTI, TURVALLISUUS JA KESTÄVÄ ELÄMÄNTAPA	Kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan tunnistaminen, niihin puuttuminen ja niiden ehkäisy Turvalliset, terveelliset ja liikunnalliset elämäntavat Korjaaminen, yhteiskäyttö, kierrätys ja uusiokäyttö Kohtuullisuus ja säästäväisyys	Päiväkotien kiusaamisen ehkäisyn ja puuttumisen suunnitelmat Sensitiivinen kasvattaja: aito välittäminen ja asioista puhuminen Lasten vertaissuhteiden ja yhteisön hyvinvoinnin tukeminen Lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukeminen Riskien tiedostaminen ja vastuullinen hallinta, henkilöstön ensiaputaidot sekä varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitelmat Positiivinen pedagogiikka Monipuolinen liikunta sisällä, ulkona, luonnossa ja lähiympäristössä Tapahtumiin osallistuminen	Koko henkilöstö

OPPIMISYMPÄRISTÖT SEKÄ NIIDEN ARVIOINTIIN LIITTYVÄT KÄYTÄNNÖT LIEKSAN PAIKALLISESSA VARHAISKASVATUSSUUNNITELMASSA

Lieksalaisen varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt sekä ulkona että sisällä rakentuvat kunkin toimipaikan tarjoamien puitteiden mukaan. Kasvattajat tarkastelevat asioita lapsen edun näkökulmasta ja arvioivat oppimisympäristöä säännöllisesti. Myös lapset otetaan ideointiin mukaan. Oppimisympäristö aktivoi ja herättää uteliaisuutta sekä mielenkiintoa lapsissa. Sekä lapsilta että huoltajilta tulevaa palautetta kuunnellaan.

Leikki-, liikunta- ja oppimisvälineitä on riittävästi lapsiryhmän tarpeisiin. Ne ovat myös ajanmukaisia ja turvallisia. Välineiden yhteiskäyttöä päiväkodin ryhmien kesken hyödynnetään. Myös perhepäivähoidossa toteutetaan leikkivälineiden yhteiskäyttöä.

Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseenkin liikkumiseen sekä leikkiin ja myös rauhalliseen oleiluun. Oppimisympäristö on kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, turvallinen, esteetön, viihtyisä ja muunneltava. Visuaalinen ympäristö houkuttelee monipuoliseen kielen käyttöön, mm. nimeämään, kielelliseen kuvailuun ja tekemisen ilmaisuihin. Oppimisympäristöjen

laajentumismahdollisuudet otetaan huomioon suunnittelussa. Digitaalisen osaamisen käyttömahdollisuuksia kehitetään. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia, sovelluksia sekä ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla.

Lieksassa kaikissa toimintamuodoissa luonnolla ja lähialueilla on keskeinen rooli laajentaa oppimisympäristöä toimipaikan ulkopuolelle eri vuoden aikoina. Retkiä tehdään mahdollisuuksien mukaan esim. kirjastoon, jäähalliin, Liehuun, puistoihin, metsiin, museoon, tennishalliin, vanhusten hoitolaitoksiin, erilaisiin lasten kulttuuritapahtumiin, seurakuntien järjestämiin tapahtumiin ja leikkipuistoihin. Luistelu ja hiihto onnistuvat talvella. Myös Pielisen ja Lieksanjoen tarjoamia mahdollisuuksia voidaan hyödyntää.

Huomiota kiinnitetään myönteiseen ja omatoimisuuteen kannustavaan ilmapiiriin. Lasten ja aikuisten välillä pyritään luottamuksellisuuteen. Ryhmytyminen, ryhmän yhteishenki ja yhteiset säännöt luodaan yhdessä lasten ja kasvattajien kesken.

Lapsi oppii toimimaan ryhmän jäsenenä yhteistyössä erilaisten ihmisten kanssa. Lapsia rohkaistaan ilmaisemaan tunteitaan. Vuorovaikutus pyritään saamaan sujuvaksi ja kiusaamiseen puututaan aina.

HUOLTAJIEN KANSSA TEHTÄVÄN YHTEISTYÖN TAVOITTEET JA KÄYTÄNNÖT LIEKSAN PAIKALLISESSA VARHAISKASVATUSSUUNNITELMASSA

Varhaiskasvatuksen arjessa tehdään yhteistyötä jatkuvasti huoltajien kanssa. Seuraavassa on eritelty yhteistyön muotoja tarkemmin.

	TAVOITTEET	KÄYTÄNNÖT	VASTUU
Päivittäiset tapaamiset	Perheiden kunnioittava, luonteva ja yksilöllinen kohtaaminen Henkilöstön aloitteellisuus ja aktiivisuus Molemmin puolin lapsen asioihin sitoutuminen Myönteinen, kannustava ja rakentava vuorovaikutus Yhteisten asioiden jakaminen; päivittäiset tapahtumat ja lapsen kasvua sekä oppimista kuvaavat viestit	Tuonti- ja hakutilanteet	Koko henkilöstö
Toiminnasta tiedottaminen	Toimintaan liittyvien tavoitteiden ja sisältöjen riittävä välittäminen huoltajille Ajankohtaisista asioista tiedottaminen	Tuonti- ja hakutilanteet Daisy Ilmoitustaulut Paperitiedotteet Lieksan nettisivut	Koko kasvatushenkilöstö Hallintoavustaja
Huoltajaillat ja huoltajailtapäivät	Ryhmän toimintaan liittyvät asiat		Varhaiskasvatuksen opettajat Varhaiskasvatuksen muu kasvatushenkilöstö Varhaiskasvatusjohtaja / Perhepäivähoitajat
Toimintaan liittyvät kyselyt huoltajille	Varhaiskasvatustoiminnan kehittäminen	Tehdään tarvittaessa esim. varhaiskasvatussuunnitelman päivitykseen liittyen	Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä

Varhaiskasvatuksen asiakastytytyväsyysskysely	Varhaiskasvatuksen käytäntöihin liittyvät palautteet	Tehdään sähköisesti	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja
Varhaiskasvatukseen hakeminen yms. käytäntöihin liittyvä		Sähköinen asiointi: eDaisy ja DaisyFamily Lieksan nettisivut	Varhaiskasvatusjohtaja Päiväkotien johtaja Hallintoavustaja

MONIALAINEN YHTEISTYÖ LIEKSASSA

Moniammatillisuus on varhaiskasvatuksen voimavara. Lapsiryhmän kasvattajilla on useita eri koulutustaustoja, mikä rikastuttaa varhaiskasvatoimintaa. Varhaiskasvattajat tekevät yhteistyötä myös laajan, varhaiskasvatuksen ulkopuolisen asiantuntijajoukon kanssa, mikä käy ilmi seuraavassa taulukossa.

Varhaiskasvatushenkilöstön välinen yhteistyö

Henkilöstön keskinäisen yhteistyön tavoitteena on selkeät toimenkuvat ja vastuualueet sekä koko talossa että lapsiryhmissä. Yhteisen kasvatuskäytännön, arvostuksen ja keskustelun sekä arvioinnin merkitys tiedostetaan.

Toimintaa suunnitellaan, toteutetaan, arvioidaan ja kehitetään jokaisen vahvuuksia hyödyntäen. Kokonaisuus rakentuu varhaiskasvatuksen henkilöstön vuorovaikutuksen tuloksena. Laadunarvioinnin ja kehittämisen työkaluna käytetään Karvin (kansallinen arviointikeskus) Valssi -järjestelmää. Sujuvaan arkeen vaikuttavat myös siivoukseen ja ruokahuoltoon kuuluvat ammattilaiset. Säännöllisesti toteutuvat työpaikkapalaverit, koko talon suunnittelu, opettajien suunnittelu, ryhmäsuunnittelu ja perhepäivähoidon tiimikokoukset. Laajempaa yhteistyötä tehdään säännöllisesti kasvatusiltoissa, varhaiskasvatushenkilöstön työkokouksissa ja yhteisissä tapahtumissa. Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä kokoontuu kerran kuukaudessa, päiväkotien opettajien yhteistyöpalaverit ovat joka syksy ja kevät sekä varhaiskasvatuksen tuen yhteistyöpalaverit ovat samoin kerran syksyllä ja kerran keuhällä.

Jos lapsiryhmän lapsella on tuen tarvetta, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tuen tarpeen arvioinnista, suunnittelusta ja toteutuksesta yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsiryhmän varhaiskasvatuksen lastenhoitajat osallistuvat myös tuen tarpeen arviointiin, suunnitteluun ja toteutukseen. Perhepäivähoitaja vastaa oman ryhmän tuen tarpeen arvioinnista, suunnittelusta ja toteutuksesta yhteistyössä varhaiskasvatusjohtajan sekä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Esiopetus on selkeä jatkumo varhaiskasvatuksesta. Esiopetusta edeltävästä ryhmästä annetaan palautelomake esiopetukseen. Esiopetukseen siirtyvistä pidetään myös siirtopalaveri tarvittavien tietojen siirtämistä varten. Siirtyvissä asiakirjoissa on myös lastenneuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyölomake.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa oman ryhmän tuen tarpeen arvioinnista, suunnittelusta ja toteutuksesta. Hänen osaamistaan hyödynnetään muiden lapsiryhmien tuen tarpeessa olevien lasten erityisopetus- ja kasvatustehtävissä sekä muun henkilöstön konsultoinnissa ja ohjauksessa.

Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja

Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tehtävä on koordinoita lasten tuen tarpeita ja toimia yhdessä henkilöstön kanssa sekä työskennellä lasten kanssa. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja kiertää sovitusti varhaiskasvatuksen eri toimipaikoissa suhteutettuna tuen tarpeisiin.

Hän tekee yhteistyötä lasten huoltajien, perusopetuksen, hyvinvointialueen sosiaali- ja terveyshenkilöstön kanssa sekä tarvittaessa muiden toimijoiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen tuen yhteistyöryhmä

Ryhmän tarkoitus on lisätä yhteistyötä yleisen, tehostetun ja erityisen tuen asioissa varhaiskasvatuksen eri toimintamuotojen kesken Lieksassa sekä kehittää ja ideoida lapsen tukeen liittyvää toimintaa. Ryhmä koostuu jokaisen päiväkotiryhmän ja perhepäivähoidon edustajasta. Mukana on myös laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Kokoonantumisen teema valmistellaan etukäteen. Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat valmistelusta ja koollekutsumisesta yhteistyössä laaja-alaisen erityisopettajan kanssa. Ryhmä kokoontuu syksyllä ja keväällä.

Pielisen-Karjalan varhaiskasvatuksen erityisopettajat

Ryhmän tarkoituksena on välittää erityispedagogista tietoa sekä saada vertaistukea Pielisen Karjalan varhaiskasvatuksen erityisopettajien kesken. Ryhmä kokoontuu erikseen sovittavasti.

Lastenneuvola

Lastenneuvolassa suoritetaan lasten terveystarkastukset vuosittain. Laajat terveystarkastukset tehdään lapsen ollessa 1,5-vuotias ja 4-vuotias. Lääkärin tarkastus on lapsen ollessa 18 kuukautta ja 4-vuotias. 18 kuukauden ikäisenä vauvalle tehdään neurologisen ja psyykkisen kehityksen arviointi, joka liittyy kasvuun, kehitykseen ja yleisvaikutelmaan. 2,5–3-vuotiaalle, 4-vuotiaalle, 5-vuotiaalle ja 6-vuotiaalle tehdään leikki-ikäisen lapsen neurologinen arvio (LENE). 5-vuotiaalle on puheseula Lumiukko-testillä. Kouluvalmiuksia arvioidaan 6-vuotisneuvolassa. LENEn poikkeamissa tai muissa kasvussa ja kehityksessä havaituissa pulmissa arvioidaan tarve puhe-, toiminta- tai fysioterapiaan sekä psykologille perheneuvolaan. Terveystarkastaja tai lääkäri tekee lähetteen. Lääkäri tekee tarvittaessa lähetteen myös erikoissairaanhoidon esim. lastenneurologille. Lasten neuvolapalvelut järjestää Lieksassa Pohjois-Karjalan hyvinvointialue SiunSote.

Neuvola ohjaa perheitä tarvittaessa varhaisentuen piiriin. Varhainen tuki auttaa perheitä itsenäisessä selviytymisessä, lähtökohtana on perheen omat voimavarat ja niiden hyödyntäminen. 1,5 - ja 4-vuotisneuvolassa keskustellaan koko perheen hyvinvoinnista laajennetusti. Perheille jaetaan neuvolasta materiaalia mm. ikään, ravitsemukseen, mediaan ja liikenneturvallisuuteen liittyvää tietoa sekä ohjeita puheen ja kielen kehityksen tukemiseksi. Neuvolassa on käytössä myös Neuvokas perhe -ohjaus. Neuvola on mukana Turun Yliopiston Voimaperheet tutkimusohjelmassa. Voimaperheet -ohjelmaa tarjotaan 3- ja 4-vuotiaiden lasten vanhemmille. Mikäli lapsen kehityksestä tai perheen hyvinvoinnista on huolta, neuvolakäynti uusitaan tarpeen mukaan. Lapset puheeksi -menetelmä ollaan ottamassa käyttöön.

Neuvolan ja varhaiskasvatuksen yhteistyö tapahtuu lomakkeilla. Alle 3-vuotiaalle on oma lomakkeensa, samoin 4-vuotiaalle oma ja näiden lisäksi on käytettävissä tarvittaessa avoin lomake. Lomakkeiden täyttäminen on varhaiskasvatuksessa lapsen ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan vastuulla. Tiedonsiirto varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan välillä tapahtuu huoltajien luvalla.

Lastenneuvolan terveydenhoitaja osallistuu perhekeskustoiminnan palaveriin ja opiskeluhuolto/perhekeskustoimintaan. Neuvola tekee yhteistyötä myös lastensuojelun ja varhaisen tuen kanssa yhteisiin asiakkaisiin liittyen.

Mikäli neuvolalomakkeeseen varhaiskasvatuksessa merkitään lapsen tarvitsevan kuntoutustarpeen arviota, varhaiskasvatuksessa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja täyttää sähköisen kuntoutustarpeen arviointilomakkeen. Hän lähettää lomakkeen varhaiskasvatuksen laaja-alaiselle erityisopettajalle, joka tekee siihen omat lisäyksensä. Sen jälkeen veo lähettää lomakkeen neuvolaan. Neuvolassa terveydenhoitaja haastattelee lapsen huoltajan/huoltajat kuntoutuksen tarpeeseen liittyen. HUOM! Lapsen huoltajille kerrotaan aina ennen lomakkeen lähettämistä, miksi lapsi ohjataan kuntoutustarpeen arvioon.

Opiskeluhoultotyöryhmä ja perhekeskustiimi

Moniammatillisen yhteistyöryhmän tehtävänä on toimia opiskeluhoollon ajankohtaisten ja paikallisesti tärkeiden asioiden kehittäjänä ja ilmiöiden tunnistajana. Työryhmä konsultoi, suunnittelee ja kehittää asiakastyötä. Tiimi koostuu perusopetuksen, varhaiskasvatuksen, lastenneuvolan, varhaisen tuen ja perheneuvolan työntekijöistä. Työryhmät ja tiimit kokoontuvat säännöllisesti. Tiimejä vetää hyvinvointikoordinaattori.

Varhaisen tuen palvelut

Mikäli varhaiskasvatuksessa herää huoli lapsen käyttäytymisestä tai kehityksestä, vanhemmuudesta tai lapsen ja perheen hyvinvoinnista, voidaan perhe ohjata sosiaali- ja terveyspalvelujen piiriin. Siun soten (1.1.2023 alkaen Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen) hallinnoimia palveluja lapsiperheille ovat mm. lapsiperheiden varhaisen tuen, perheneuvolan ja opiskeluhoollon palvelut, lastensuojelupalvelut sekä kuntoutuksen palvelut.

Lapsiperheiden palvelujen palvelutehtävään kuuluvat mm. sosiaalihuoltolain mukaiset tukipalvelut kuten sosiaalityö, sosiaaliohjaus, perhetyö, tukisuhdetoiminta ja lapsiperheiden kotipalvelu sekä kasvatus- ja perheneuvonta, joilla kaikilla pyritään tunnistamaan, ehkäisemään ja helpottamaan lasten ja perheiden pulmia mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Yhteistyötä lapsiperheiden palvelujen kanssa voidaan ehdottaa perheille esimerkiksi vanhemman uupumuksen, taloudellisten vaikeuksien, lapsen käyttäytymisen haasteiden tai perheenjäsenen äkillisen sairauden tai muun kriisitilanteen vuoksi. Lapsiperhepalveluiden myöntäminen perustuu palvelutarpeen arviointiin, joka toteutetaan lapsen ja perheen tarpeiden vaatimassa laajuudessa. Sosiaalihuoltolain mukaisen huoli-ilmoituksen tai yhteydenoton, ennakkollisen lastensuojeluilmoituksen tai lastensuojeluilmoituksen voi saada vireille tai perhe voi hakeutua itsenäisesti em. palveluihin esimerkiksi soittamalla pohjoisen alueen perhe- ja sosiaalipalvelujen yhteiseen palvelunumeroon tai sähköpostitse. Lapsiperheiden palvelujen työntekijät antavat myös konsultaatioapua, ohjausta ja neuvontaa muille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville tahoille ja osallistuvat moniammatillisiin tiimeihin.

Lapsiperheiden sosiaalihuoltolain mukaisista tukipalveluista sosiaalityössä ja sosiaaliohjauksessa sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja arvioi yhdessä perheen kanssa, millaisesta avusta ja tuesta perhe tai perheen jäsenet hyötyisivät. Pulmat voivat liittyä esimerkiksi kasvatuksellisiin asioihin, parisuhteeseen, terveydelliseen tilanteeseen, haastavaan elämäntilanteeseen tai äkilliseen kriisiin. Työtä tehdään yhdessä muiden tukea tarjoavien tahojen kanssa. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen tavoitteena on vähentää perheiden ongelmia sekä vahvistaa hyvinvointia.

Sosiaalihuoltolain mukaisessa perhetyössä on keskustelua ja ohjaamista vanhemmuuteen ja arjen sujumiseen liittyvissä asioissa. Perhetyöllä tuetaan perheen toimintakyvyn vahvistumista ja perheen vuorovaikutustaitoja. Perhetyön tavoitteena on perheen elämänhallinnan ja omien voimavarojen tukeminen ja arjessa selviytymisen vahvistaminen. Perhetyö voi olla myös ryhmätoimintaa, harrastuksessa mukana olemista tai muuta perheen tilanteen kannalta tarkoituksenmukaista ammatillista työtä.

Lapsiperheiden kotipalvelu on puolestaan sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaista lapsiperheille suunnattua varhaista tukemista. Lapsiperheiden kotipalvelu on tavoitteellista, suunnitelmallista ja määräaikaista. Kotipalvelulla tuetaan perheen omien voimavarojen vahvistumista ja arjessa selviytymistä esimerkiksi aikuisen tai lapsen lyhytaikaisesta sairastumisesta johtuvassa tilanteessa, perhettä kohdanneissa kriiseissä jne.

Perhe- ja sosiaalihuollon palveluista opiskeluhoollon palveluihin kuuluvat koulupsykologi - ja koulukuraattoripalvelut. Esikouluikäisille lapsille opiskeluhoollon palveluista tuotetaan koulukuraattoritoimintaa. Koulukuraattori on sosiaalialan ammattilainen esiopetuksessa ja koulussa. Kuraattoripalveluilla tuetaan oppimista ja hyvinvointia sekä sosiaalisia ja psyykkisiä valmiuksia. Kuraattori voi auttaa, jos esiopetuksen suorittaminen huolettaa, kaverisuhteissa tai kotiasioissa on pulmia, tai lapsen elämässä tapahtuu merkittäviä muutoksia.

Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen Siun soten tuottamia kuntoutuspalveluita ovat toiminta, puhe- ja fysioterapia. Lasten kuntoutuspalveluissa arvioidaan lapsen kehitystä, taitoja ja valmiuksia, silloin kun lapsella on haasteita osallistua arjen eri tilanteisiin kotona tai varhaiskasvatuksessa. Toiminta-, puhe- ja fysioterapiaan ohjaututaan neuvolan terveydenhoitajan läheteellä. Toimintaterapiakuntoutus on yksi lapsen kasvun ja kehityksen tukimuoto. Toimintaterapia voi toteutua yksilö-, pari- tai ryhmämuotoisena. Toimintaterapeutti työskentelee tarpeen mukaan lapsen eri toimintaympäristöissä esim. päiväkodissa tai kotona. Myös etäkäynnit ovat mahdollisia. Toimintaterapeutti suunnittelee ja toteuttaa tukitoimia sekä ohjaa ja tukee vanhempia ja lapsen lähiverkostoa lapsen myönteisen kehityksen edistämiseksi.

Toimintaterapia-arvioinnista voi olla hyötyä silloin, kun vaikeudet näkyvät esimerkiksi:

- karkea- ja hienomotoriikassa (liikunnallisten taitojen ja käden taitojen oppiminen on vaikeaa)

· näönvaraista hahmottamista vaativissa toiminnoissa (rakentelu ja palapelien kokoaminen on työlästä, on vaikea löytää etsimiään tavaroita)

arjen toimintojen sujuvuudessa (omatoimisuustaidoissa kuten pukemisessa ja ruokailussa, toiminnanohjailussa)

· aistimusten säätelyssä, mikä voi näkyä mm. huomattavana herkkyytenä erilaisille aistimuksille vaikeuttaen pukemista, peseytymistä tai ryhmässä olemista; lapsi voi olla myös vahvasti liikehakuinen tai erittäin pelokas liikekokemusten suhteen

· leikki- ja vuorovaikutustaidoissa (lapsi ei leiki, leikin ideointi tai eteenpäin vieminen on hankalaa, leikki on hyvin juuttuvaa tai järjestelevää, vuorovaikutuksessa toisten lasten/aikuisten kanssa on hankaluutta ikään nähden).

Lasten ja nuorten puheterapiassa tutkitaan ja kuntoutetaan 0–18-vuotiaita lapsia ja nuoria. Painopiste on alle kouluikäisten lasten varhaiskuntoutuksessa. Tavallisimpia puheterapiaan ohjautumisen syitä ovat

- vuorovaikutuksen pulmat
- viivästynyt puheen ja/tai kielen kehitys
- epäselvä puhe
- epäily kielen kehityksen erityisvaikeudesta
- puhumattomuus
- änkyysoireet
- äännevirheet
- kaksi- tai monikielisyyteen liittyvät puheen ja kielen kehityksen haasteet

Puheterapeutin tutkimuksissa selvitetään lapsen puheen ja kielen kehityksen taso ja vaihe sekä mahdolliset niihin liittyvät vaikeudet. Tutkimuksen kohteena ovat lapsen kommunikaatio- ja vuorovaikutustaidot, leikkitaidot, puheen ymmärtäminen sekä puheilmaisuus kaikissa muodoissaan.

Lasten fysioterapiapalvelut

Lasten fysioterapiapalveluissa arvioidaan, tutkitaan ja tuetaan lapsen motorista kehitystä. Fysioterapeutti toimii lapsen normaalin ja poikkeavan motorisen kehityksen sekä tuki- ja liikuntaelinongelmien asiantuntijana lapsen eri ikä- ja kehitysvaiheissa.

Lasten fysioterapiassa tarjotaan lapsen vanhemmille/lähipiirille ohjausta, kuinka vahvistaa lapsen sensomotorista kehitystä arjessa ja auttaa lasta kokemaan mahdollisimman monipuolisia ja normaaleja liikemalleja. Tavoitteena on lapsen ikätasoisien liikkumisen ja leikin mahdollistaminen.

Lasten fysioterapia palvelee alle kouluikäisiä lapsia, sisältäen arviointia, tutkimista, lapsen ja perheen ohjausta sekä terapeuttista harjoittelua. Fysioterapia toteutuu pääasiassa vastaanottotyönä tarpeen mukaan kertakäyntinä tai terapiajaksoina. Myös ohjaus- ja terapiakäynnit kotiin tai päiväkotiin ovat tarvittaessa mahdollisia.

Lapsi ohjataan fysioterapiaan silloin, kun epäillään lapsen liikunnallisen kehityksen viivästymistä, pysähtymistä tai taantumista

• ikätasoisien motoristen taitojen haasteet, kömpelyys, lapsen poikkeavat liikemallit, rajoittunut tai yksipuolinen liikkuminen
lapsi varvasta

- Jatkonut 3-6kk itsenäisen kävelyn oppimisen jälkeen
 - Varvastaminen on toispuoleista
 - Lapsi ei pysty laskemaan seisoessa kantapäitä maahan
- lapsella on tuki- ja liikuntaelinongelmia/kipuja, jalkojen asentovirheitä

Perheneuvola

Perheneuvola tarjoaa matalalla kynnyksellä ennaltaehkäisevää tukea lapsille ja heidän perheilleen yhteistyössä perheen muun verkoston kanssa. Perheneuvolan tavoitteena on tukea lapsen kehitystä sekä perheen hyvinvointia ja toimintakykyä. Työskentely sisältää perhe- ja

kehitystasoarviointeja, tunne-elämän tutkimuksia, ohjausta ja neuvontaa sekä hoidollista työtä. Perheneuvolassa työskentelee psykologeja ja sosiaalityöntekijä/perheterapeutti. Lastenpsykiatriin palvelut ovat käytettävissä tarvittaessa. Lisäksi perheneuvola tarjoaa konsultaatioapua muille lasten ja perheiden kanssa työskenteleville tahoille. Vanhempi, tai vanhemman suostumuksella varhaiskasvatuksen työntekijä, voi ottaa suoraan yhteyttä perheneuvolan palvelusihteriin tai suoraan työntekijöihin. Lastenneuvolan lääkäri tai terveydenhoitaja voi laatia lähetteen arvioidessaan lapsen ja perheen tarvitsevan perheneuvolan apua. Tiedonsiirto varhaiskasvatuksen ja perheneuvolan välillä tapahtuu huoltajien luvalla.

Lastensuojelu

Lastensuojelu tukee perhettä silloin kun sosiaalihuoltolain mukaiset palvelut eivät ole yksin riittäviä tai mahdollisia ja lapsen turvallisen kasvun ja kehityksen varmistaminen sitä vaatii. Lastensuojelun työskentely tulee perheellä olevien muiden palveluiden rinnalle. Lapsi tulee lastensuojelun avohuollon asiakkaaksi, kun lastensuojeluasiakkuuden tarve on todettu sosiaalityöntekijän tekemässä palvelutarpeen arvioissa.

Lastensuojelutyötä tehdään yhdessä perheen, lähiverkoston sekä eri viranomaisten kanssa. Lastensuojelun avohuollossa lapsia, nuoria ja heidän perheitään tuetaan ensisijaisesti niin, että lapsi tai nuori voi kasvaa ja kehittyä omassa kodissaan. Suurin osa lastensuojelutyöstä tehdään avohuollon lastensuojelutyönä. Huostaanotto on viimesijainen keino turvata lapsi vakavasti vaarantuneessa tilanteessa. Lastensuojelun työntekijät selvittävät yhdessä lapsen tai nuoren ja perheen kanssa ongelmatilanteita ja pyrkivät löytämään heille sopivia ratkaisuja.

Työskentely suunnitellaan yhdessä perheen ja verkoston kanssa. Perhe voi saada lastensuojelusta osin samoja palveluja kuin varhaisesta tuesta. Lastensuojelu voi tarjota myös tehostettua perhetyötä ja sijaishuoltoa. Jos epäilet, että lapsella tai perheellä ei ole kaikki hyvin, sinulla on **työntekijänä velvollisuus ilmoittaa** huolestasi. Suosittelemme, että teet sen yhdessä perheen kanssa tai ainakin kerrot perheelle, että olet tekemässä ilmoituksen ja minkä takia. Ilmoituksen tekee se henkilö, jolla huoli herää.

Lastensuojelulain mukaan ilmoitusvelvollisella on velvollisuus salassapitosäännösten estämättä viipymättä ilmoittamaan kunnan sosiaalihuollosta vastaavalle toimielimelle, jos he ovat tehtävässään saaneet tietää lapsesta, jonka hoidon tai huollon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai oma käyttäytyminen edellyttää mahdollista lastensuojelutarpeen selvittämistä.

Ilmoitusvelvollisuus voidaan toteuttaa salassapitosäännösten estämättä myös yhdessä lapsen tai hänen vanhempansa kanssa tehtynä sosiaalihuoltolain 35§:n mukaisena yhteydenottona tuen tarpeen arvioimiseksi edellyttäen, että yhteydenotto tehdään viipymättä ja että yhteydenoton yhteydessä varhaiskasvatuksen henkilöstö ilmoittaa yhteydenottoon johtaneet syyt.

Jos epäilet lapsen kohdistuneen väkivalta- tai seksuaalirikoksen, tee ilmoitus heti lapselle tai huoltajille kertomatta. Tee ilmoitus sekä poliisille että lastensuojeluun. Sitä kautta saat tarvittavat ohjeet. Poliisin hätänumero 112.

Lain mukaan ilmoitusvelvollinen on velvollinen ilmoittamaan poliisille, kun heillä on tehtävässään tietoon tulleiden seikkojen perusteella syytä epäillä, että lapseen on kohdistunut

1. rikoslain (39/1889) 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai

2. sellainen rikoslain 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena rangaistavaksi säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta.

Maahanmuuttokoordinaattori

Koordinaattori avustaa asiakkaitaan varhaiskasvatusasioissa, selvittelee ja tiedottaa asioita. Tarvittaessa hän on tukena varhaiskasvatuspaikkaan tutustumisessa ja osallistuu varhaiskasvatussuunnitelman tekoon. Maahanmuuttokoordinaattori tekee yhteistyötä myös muiden viranomais tahojen (mm. maistraatti, maahanmuuttovirasto, Kela, TE-toimisto, koulu, perheneuvola ja lastensuojelu) kanssa.

Terapeutit
Terapiapalveluihin ohjaututaan lääkärin, lastenneuvolan tai erityistyöntekijän läheteellä. Terapeutit voivat työskennellä päiväkodeissa ja he osallistuvat varhaiskasvatuksessa monialaisiin palavereihin.

Kommunikaatio-ohjaaja
Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen Siun soten puheterapiapalvelujen kommunikaatio-ohjaajista osa työskentelee lasten ja osa aikuisten kanssa. Tyypillisesti lapsi ohjautuu kommunikaatio-ohjauksen piiriin käytyään ensin puheterapeutin vastaanotolla, jossa tarve puhetta tukeville tai korvaaville kommunikointikeinoille on todettu. Puheterapeutti, kommunikaatio-ohjaaja ja perhe pohtivat tämän jälkeen yhdessä, miten lapsen kommunikointia voitaisiin parhaiten tukea. Kommunikaatio-ohjaus voi toteutua ennen puheterapian alkamista, puheterapian rinnalla tai puheterapian päättymisen jälkeen. Siun soten vammaispalveluiden erityisryhmien asiantuntijapalveluissa työskentelee myös kommunikaatio-ohjaaja. Hänen työskentelynsä suuntautuu lapsiin, nuoriin sekä aikuisiin. Kommunikaatio-ohjaaja toteuttaa koti- päiväkoti- ja koulukäyntejä yhteistyössä vammaispalveluiden erityisryhmien asiantuntijoiden kanssa. Kommunikaatio-ohjaajien työnkuvaan kuuluu vuorovaikutustaitojen vahvistaminen ja niiden kehityksen tukeminen. Kommunikaatio-ohjaaja suunnittelee ja valmistaa tarvittavat materiaalit yksilöllisesti asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Lisäksi kommunikaatio-ohjaaja ohjaa materiaalien käytön asiakkaalle ja hänen läheisilleen sekä muihin arjen toimintaympäristöihin, kuten varhaiskasvatukseen ja kouluun.

Vammaispalveluiden sosiaaliohjaajat
Vammaispalveluiden sosiaaliohjaaja on Pohjois-Karjalan hyvinvointialueen Siun Soten työntekijä, jolle kuuluu vammaispalveluiden asiakkaiden ohjaus ja neuvonta. Hän ohjaa myös kehitysvammaisia asiakkaita, heidän perheitään ja lähihenkilöitään. Tehtävään kuuluu palveluista tiedottaminen ja ohjaus palveluiden hakemisessa, osallistuminen sovitusti kuntoutusprosessiin ja kuntouttavaan arkeen sekä toiminen sovitusti asiakkaan yhteistyöverkoston yhdyshenkilönä. Sosiaaliohjaaja toimii sosiaalityöntekijän työparina sekä itsenäisesti. Hän vastaa asiakkaiden erityishuollon palvelu- ja itsemääräämisoikeussuunnitelmien laatimisesta, tarkistamisesta sekä erityishuolto-ohjelman (EHO) valmistelusta. Kehitysvammaisten erityishuollon sosiaaliohjaaja osallistuu yhteistyöverkostojen palaveriin (esim. HOJKS-palaverit) sekä tapaa lasta ja varhaiskasvatuksen henkilöstöä eri toimipisteissä.

Kuntoutusohjaaja
Toimii yhdyshenkilönä ja monialaisten palaverien koollekutsujana tuen tarpeessa olevan lapsen asioiden hoidossa esim. keskussairaalan, huoltajien, varhaiskasvatuksen ja monialaisten toimijoiden välillä.
Muita toimijoita Sosiaaliasiamies Pohjois-Karjalan hyvinvointialue

Yhteistyö muiden hyvinvointipalvelujen kanssa
Perusopetus, musiikkiopisto, kirjasto, museo, kulttuuri- ja liikuntatoimi

Evangelisluterilainen seurakunta
Toimii dialogisesti varhaiskasvatuksen yhteistyökumppanina katsomuskasvatuksessa tukien kunnan varhaiskasvatusta oman osaamisalueensa puitteissa. Katsomuskasvatus on kunnan varhaiskasvatuksen työntekijöiden vastuulla. Yhteistyömuotoina ja oppimisympäristöjä rikastuttavina asioina ovat tutustuminen paikalliseen kirkkorakennukseen, kristillisiin perinteisiin sekä vuoden kiertoon liittyviin juhliin. Toiminnassa otetaan huomioon lapsia askarruttavat elämänskysymykset. Yhteistyössä hyödynnetään Suomen evangelisluterilaisen kirkon Opetushallituksen ohjeen pohjalta kehittämää neljän korin mallia ”Seurakunta varhaiskasvatuksen, koulun ja oppilaitoksen kumppanina”. Katsomuskasvatuksen lisäksi tehdään yhteistyötä myös esim. uskonnollisten tilaisuuksien järjestämiseksi esim. joulun, adventin, pääsiäisen- ja kevätkeuhkot, joissa esiintyy uskonnonharjoittamisen elementtejä. Myös muita positiivisen uskonnonvapauden tilaisuuksia toteutetaan varhaiskasvatuksen kanssa yhdessä suunnitellen ja toteuttaen. Seurakunta tarjoaa pyydettyä tukea myös varhaiskasvatuksen suru- ja kriisityölle.

Oppilaitosyhteistyö
Lieksan kaupungin varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä yliopistojen ja ammatillisten oppilaitosten, mm. Riverian ja Karelial AMK:n kanssa. Opiskelijat suorittavat työssäoppimisjaksoja ja heille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa muita käytännön tehtäviä ja tapahtumia varhaiskasvatuksen kanssa yhteistyössä. Yhteistyötä kehitetään ja arvioidaan yhdessä oppilaitosten kanssa.

Urheiluseurat
Yhteistyötä tehdään liikuntaan liittyvien aktiviteettien toteuttamisessa.

4. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1. Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen

(luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja

käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättelämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelämään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtap. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittyessä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lurut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykkinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden¹⁰² mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen

¹⁰² Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kuvio 2. Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan, kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoitamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön

tekniikoita. Lapset saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa turvallisiksi ja hyväksytyiksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelyle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämäänsä liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan. Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**. Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestäväää elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemuksen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestäväää elämäntapaa kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoitteluun. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteen vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestäväää elämäntapaa mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävään elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Eriyistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveille kasvuille, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoiltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikoja tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisen kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen** ja **turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.¹⁰³ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielenään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁴. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten

¹⁰³ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁴ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisua ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämis- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyškautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi

kaksikielinen

varhaiskasvatus

Kielirikasteinen

varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisesti päätetään ja tarkennetaan seuraavia toiminnan tavoitteita, sisältöjä ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet.

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista
- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

VARHAISKASVATUKSEN PEDAGOGISEN TOIMINNAN SUUNNITTELU JA TOTEUTTAMINEN LIEKSASSA

Jokaisella varhaiskasvatuksen henkilöstöön kuuluvalla on tärkeä rooli pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisesta. Sitoutuminen yhteisesti sovittuihin asioihin ja rakentavaan vuorovaikutukseen osallistuminen ovat osa pedagogisesti toimivaa työyhteisöä. Tilaa annetaan pedagogiselle luovuudelle ja vapaudelle. Toiminta on kokeilevaa, sallivaa ja uudistuvaa.

SUUNNITTELUN JA TOTEUTTAMISEN KÄYTÄNTÖ	TOTEUTTAMINEN	SEURANTA JA ARVIOINTI
Valtakunnalliset varhaiskasvatuksen perusteet	Luvun 1 mukaan	
Lieksan paikallinen varhaiskasvatus-suunnitelma	Linjaa ja velvoittaa kaikkien toimintamuotojen pedagogista toiminnan suunnittelua ja toteutusta Lieksassa	Päivitetään oph:n ohjeiden mukaan. Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä.
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (Lapsen vasu)	Laaditaan sähköisesti Daisyn kolmen kuukauden kuluessa hoitosuhteen alkamisesta Päivitetään vähintään vuosittain	Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja yhteistyössä muun kasvatushenkilöstön kanssa. Perhepäivähoitajat yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa
Koko päiväkodin yhteiset pedagogiset linjaukset toiminnan suunnittelusta, ja toteutuksesta ja arvioinnista	Varhaiskasvatuksen vastaavilla opettajilla on kokonaisvastuu koko päiväkodin toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta sekä arvioinnista ja kehittämisestä yhteistyössä muun henkilöstön kanssa. Tavoitteena on suunnitelmien ja tavoitteiden toteutuminen. Pedagogisista työtavoista keskustellaan ja niitä kehitetään. Hyviä käytäntöjä jaetaan. Koko talon yhteiseen suunnitteluun liittyvät asiat ja linjaukset pohditaan koko henkilöstön kesken syksyllä ja keväällä. Yhdessä sovitut asiat kirjataan. Toteutuneen toiminnan arviointi perustuu kirjattuihin tavoitteisiin. Laadunarvioinnin ja -kehittämisen työkaluna käytetään sähköistä Valssi-laadunarviointijärjestelmää. Laaditaan koko talon yhteinen vuosikello. Koko talon varhaiskasvatuksen opettajien suunnittelupalaverit toteutuvat säännöllisesti.	Syksyllä ja keväällä Vastaava varhaiskasvatuksen opettaja vastaa toteutuksesta yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajien ja varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa

Päiväkodin ryhmien pedagoginen suunnittelu	Varhaiskasvatuksen opettajilla on kokonaisvastuu toiminnan suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista ryhmässä. Tavoitteena on suunnitelmien ja tavoitteiden toteutuminen. Ryhmän kasvattajien välille luodaan yhdessä yhteneväiset ja johdonmukaiset käytännöt. Pedagoginen ohjaus ja keskustelu ovat osa toimivaa ja kehittyvää tiimityötä. Ryhmässä laaditaan tiimisopimus ja ryhmävasu, johon kirjataan ryhmän toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin liittyvät käytännöt ja tavoitteet. Ryhmävasun tekoon osallistuvat myös lapset ja huoltajat. Viikkosuunnittelu ja toteutuneen toiminnan arviointi ryhmässä pyritään toteuttamaan koko henkilöstön kesken kerran viikossa.	Varhaiskasvatuksen opettajat yhteistyössä muun kasvatushenkilöstön kanssa
Perhepäivähoidon yksiköiden yhteiset pedagogiset linjaukset toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta Perhepäivähoidon ryhmäsuunnittelu	Perhepäivähoidon toiminnan suunnittelu ja pedagogiset linjaukset toteutetaan yhteistyössä varhaiskasvatusjohtajan kanssa suunnittelupalaverissa ja säännöllisissä työkokouksissa. Perhepäivähoitajat vastaavat suunnitelmien toteutuksesta oman lapsiryhmän tarpeet huomioon ottaen. Toiminnan toteutumista arvioidaan tiimissä yhteistyössä varhaiskasvatusjohtajan kanssa työkokouksissa ja suunnittelupalaverissa puolivuositain	Varhaiskasvatusjohtaja Perhepäivähoitajat Vastaavat lastenhoitajat
Tuen yhteistyöryhmä	Yhteistyöryhmä, joka pohtii tuen tasoihin liittyviä asioita sekä pedagogisten, rakenteellisten sekä hoidollisen tuen muotojen toteutumista. Kokoontuu kaksi kertaa vuodessa. Ryhmään kuuluu varhaiskasvatusjohtaja, päiväkotien johtaja, ryhmien varhaiskasvatuksen opettajat, esiopetuksen opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.	Päiväkotien johtaja. Varhaiskasvatuksen opettajat. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

PEDAGOGISEN DOKUMENTOINNIN KÄYTÄNNÖT LIEKSASSA

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioinnin ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi on tapa työskennellä yhdessä lasten kanssa ja toteuttaa lapsilähtöistä varhaiskasvatusta. Se mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

KÄYTÄNTÖ	TOTEUTUS	VASTUU JA AIKATAULU
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma liitteineen	Ks. luku 1	Varhaiskasvatuksen opettajat
Lapsihavainnointi	Havainnointilomake sisältää kuvailua lapsen vahvuuksien, mieltymysten ja kiinnostuksen kohteista sekä perushoidon käytäntöjen sujumisesta ja havaintoja liittyen vuorovaikutus-, tunne- ja leikkitaitoihin, karkea- ja hienomotoriikkaan, kielen- ja puheenkehitykseen sekä ryhmässä työskentelyyn ja osallistumiseen.	Havainnointiin osallistuvat kaikki ryhmän kasvattajat. Pyritään säännöllisyyteen. asiat kirjataan. Lomake ryhmän tarpeita vastaava

Lapsihaastattelu	Toteutetaan yksilöllisesti lapsen kanssa	Varhaiskasvatuksen opettajat yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa Lomake ryhmän tarpeita vastaava.
Lapsen tekemät työt piirustukset, maalaukset, valokuvat toiminnasta, lapsen omat tarinat kirjattuna, sadutus	Tallennetaan lapsen kansioon. Töihin merkitään päivämäärä. Annetaan huoltajille/lapselle hoitosuhteen päätyessä ryhmässä tai lapsen siirtyessä toiseen ryhmään.	Koko ryhmän henkilöstö
Valokuvat Videot	Tietoturvasuuteen liittyvät asiat otetaan huomioon. Lupa kuvaukseen pyydetään huoltajilta Tiedot varhaiskasvatukseen –lomakkeella. Luvat päivitetään toimintakauden alkaessa molemmilta huoltajilta.	Koko ryhmän henkilöstö

TYÖTAPOJEN VALINTAA JA KÄYTTÖÄ OHJAAVIA PERIAATTEITA LIEKSASSA

Pedagogisen toiminnan suunnittelun lähtökohtana ovat lasten ikä, tarpeet ja kiinnostuksen kohteet. Lapsilla on mahdollisuus osallistua, toimia aktiivisesti, kokeilla ja harjoitella erilaisia työtapoja ryhmässä sekä itsenäisesti. Lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, päättellemään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Lieksan varhaiskasvatuksessa työtapojen valinnoissa korostuvat erityisesti leikki, vuorovaikutuksellisuus, kielenkehityksen tukeminen ja liikkuminen eri vuoden aikoina sekä sisällä että ulkona. Työtavoissa otetaan huomioon inklusion toteutuminen.

TYÖTAPA	TOTEUTTAMINEN
Lasten omatoiminen leikki sisällä, ulkona ja luonnossa eri vuodenaikoina	Lapsille annetaan mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Toimintaympäristö on leikkiin houkutteleva ja leikkejä rikastuttava. Leikkivälineet ovat selkeästi saatavilla ja niitä vaihdellaan ja kehitetään tarpeen mukaan. Pitkäkestoinen leikki mahdollistetaan pedagogisella suunnittelulla. Kasvattaja tukee ja havainnoi lasten keskinäistä vuorovaikutusta. Tavoitteena on, että jokainen lapsi kokee tulevansa kuulluksi leikissä ja kokee leikin itselleen merkitykselliseksi.
Ohjattu leikki sisällä, ulkona ja luonnossa eri vuodenaikoina	Aikuinen osallistuu aktiivisesti lasten leikkiin: - osallistuu leikkijänä, edistää leikkiä ja välittää leikkikulttuuria - kuuntelee ja tarttuu lasten ideoihin - ohjaa roolileikkiä - rakentaa yhteisöllisyyttä ja tukee sosiaalisia suhteita - rikastuttaa tietoisesti lasten kielellistä vuorovaikutusta, sanastoa ja käsitteistöä - havainnoi - takaa turvallisuuden, tasavertaisuuden ja mahdollistaa lapsen osallisuuden.
Pienryhmätoiminta	Mahdollistaa yksilöllisemmän ohjauksen ja huomioimisen sekä vahvistaa yhteisöllisyyttä ryhmien välillä.
Liikunta sisällä, ulkona ja luonnossa eri vuoden aikoina	Lapsilla on mahdollisuuksia monipuoliseen ja omavalintaiseen liikkumiseen. Liikuntavälineistöä on vapaasti lasten saatavilla. Lasten kanssa leikitään liikuntaleikkejä sekä tutustutaan erilaisiin liikuntalajeihin. Lapsilla on mahdollisuus ohjattuun liikuntaan, jossa huomiota kiinnitetään mm. - sanallisten ohjeiden ymmärtämiseen - havainnollistamiseen (näyttäminen ja kuvat)

	- huomiota tekemiseen liittyvään sanastoon (kielen rikastuttaminen)
Tutkiminen	Aikuinen tarttuu lasten tutkimiseen liittyviin aloitteisiin, esittää avoimia kysymyksiä ja vahvistaa lasten - luovuutta, uteliaisuutta ja itsenäistä ajattelua - mahdollisuutta pohtia muotoihin, mittoihin ja lukumääriin liittyviä asioita - kiinnostusta luokitteluun, sarjoittamiseen ja vertailuun
Taiteellinen kokeminen ja ilmaisu	Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia ilmaista itseään taiteen keinoin ja heillä on mahdollisuus osallistua ja saada elämyksiä. Kasvattaja tarjoaa lapsille mahdollisuuksia - kuunnella kuvakirjoja ja muuta lasten kirjallisuutta - laulaa, loruilla ja kertoa - toteuttaa draamaa ja eläytymistä - toteuttaa itseään eril. kuvataiteeseen liittyvien tekniikoiden parissa - tehdä käsityölliseen ilmaisuun kuuluvia asioita. Aikuinen havainnollistaa tekemistä ja opettaa kuvalliseen ja muuhun taiteelliseen ilmaisuun liittyvää sanastoa.
Digitaalinen osaaminen	Toimintaa toteutetaan lasten kanssa. Joka ryhmässä on sähköisiä laitteita.

OPPIMISEN ALUEIDEN TAVOITTEET JA SISÄLLÖT LIEKSASSA

Valtakunnallisissa varhaiskasvatuksen perusteissa olevat asiat toteutuvat myös lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa ja niiden tunteminen mahdollistaa monipuolisen varhaiskasvatustoiminnan.

OPPIMISEN ALUE	TAVOITE JA SISÄLTÖ
Kielten rikas maailma	Lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa kielen ja vuorovaikutustaitojen kehittymisen tavoitteet sisältyvät kaikkeen toimintaan. Kasvattaja tiedostaa antamansa kielellisen mallin vaikutuksen, antaa tilaa lasten puheelle sekä kannustaa lapsia kielen käyttöön. Oppimisympäristöä pohditaan sanaston ja kielen käytön näkökulmasta; visuaalinen ympäristö sisältää sanastoa eri aihepiireistä. Kasvattaja antaa tilaa myös lapsen puheelle ja ilmaisulle (kerronta, lasten omat tarinat ja vuoron odottaminen). Lorujen, laulujen ja satujen havainnollistaminen ja mallintaminen auttavat lasta ymmärtämään ja keskittymään. Tukena käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia, joiden käyttöä pohditaan tapauskohtaisesti. Lasten kirjallisuus on vahvasti mukana toiminnan toteutuksessa. Lieksan kirjaston palveluita käytetään aktiivisesti. Lasten huoltajia opastetaan lasten kirjallisuuden käyttöön. Vieraskielisten lasten suomen kielen oppimista tuetaan ryhmissä. Aikuinen toimii aktiivisesti sanoittamalla omaa ja lasten toimintaa. Sanavarastoa laajennetaan arjessa. Apuvälineinä kommunikaatiossa käytetään esim. kuvakortteja. Lapsen oman äidinkielen käyttöä tuetaan mahdollisuuksien mukaan. Työvälineenä lasten kielelliseen tukemiseen käytetään myös Roihusten perhe materiaalia. Varhaiskasvatuksen henkilöstön myönteisyys ja sensitiivisyys kannustaa lasten suomen kielen omaksumiseen. Lapsi oppii kieltä kokonaisvaltaisesti toiminnan edetessä. Leikkutilanteet hyödynnetään. Perheiden kanssa tehtävässä yhteistyössä voidaan käyttää tulkkaukspalveluita. Keskeistä on ottaa huomioon ja kannustaa säilyttämään perheen kieli- ja kulttuuritausta.
Ilmaisun monet muodot	Lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa tarjotaan monipuolisia ilmaisun mahdollisuuksia. Leikin tuoman kokemuksellisuuden lisäksi musiikin kuuntelu, soittaminen, laulaminen, musiikkiliikunta, tanssi, omat musiikkiesitykset, maalaaminen, piirtäminen, rakentelu, muovailu, ompeleminen, nikkarointi ja draama sekä eläytyminen ovat lapsille ominaisia tapoja toimia. Tähän toimintaan lapsilla tulee olla mahdollisuus sekä ohjatusti että omatoimisesti. Projektit, teemaviikot ja työpajat antavat laajempaa kokemuksellisuutta toimintaan. Näissä työtavoissa voidaan käyttää ulkopuolisia asiantuntijoita. Yhteistyötahoina toimii paikallinen musiikkiopisto.
Minä ja meidän yhteisömme	Lapsille kerrotaan lieksalaisuuteen liittyvistä asioista arvostavasti ja positiivisesti. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia vierailla vanhainkodeissa tai ikäihmiset voivat vierailla varhaiskasvatusyksiköissä (esim. teemalla isovanhempien lapsuuden leikit ja musiikki). Pielisen museo on monipuolinen vierailukohde. Lieksan kirkko ja satama, muistomerkit ja patsaat kertovat lieksalaisuudesta.

	Juhlapyhiin liittyvät perinteet ovat osa lieksalaista varhaiskasvatusta (musiikki, ruoka, erilaiset tapahtumat, koristeet jne.) samoin kuin katsomuskasvatukseen liittyvä yhteistyö seurakuntien kanssa. Hyvät tavat, ihmisten tasa-arvoinen kohtelu ja ystäväyden vaaliminen näkyvät lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa. Lapset voidaan ottaa mukaan suunnittelemaan ryhmän yhteistä matkaa syksystä kesään. Lieksalaiseen elämään liittyy myös valtakunnan rajan läheisyys, maaseutu ja karjalaisuus. Tieto- ja viestintäteknologian avulla dokumentoidaan ja havainnollistetaan tähän liittyvää toimintaa.
Tutkin ja toimin ympäristössäni	Lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa luonto ja vuodenaajat tarjoavat runsaasti mahdollisuuksia järjestää monipuolista toimintaa: Pielinen, Lieksanjoki, metsät ja puistot. Myös kaupungin keskustassa on hyviä tekemisen paikkoja ja tutkimuskohteita: leikkipuistot, urheilukenttä, julkiset rakennukset (mm. sillat ja vesitorni), jäähalli, uimahalli, tennishalli, tenniksen ulkokentät, liikuntahalli, frisbeerata ja liikennepuisto. Retkeily eri muodoissaan on vahvasti osa lieksalaista varhaiskasvatusta. Retkeily eri tahoille tarjoaa uusia oppimisen paikkoja ja uusia oppimisympäristöjä. Lähimetsien lisäksi retkeilyyn sopivia kohteita löytyy mm. Lieksan hiihtokeskuksesta ja Reposuolta. Luonnonvaraiset eläimet ja kasvit antavat paljon mahdollisuuksia tutkimiseen ja havainnointiin. Lieksalaisia lapsia ohjataan kierrätykseen, säästävyyteen, kohtuullisuuteen ja kunnostamaan rikki mennyttä. Eri ympäristöissä toiminen ja tutkiminen antavat luontevan tavat vertailla, luokitella, löytää, etsiä, nimetä ja kuvailla asioita. Tieto- ja viestintäteknologialla dokumentoidaan ja havainnollistetaan tähän liittyvää toimintaa.
Kasvan, liikun ja kehityn	Lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa lapset saavat liikuntaa päivittäin sekä ulkona että sisällä kaikkina vuodenaikoina sekä omatoimisesti että ohjatusti. Huoltajille kerrotaan riittävän levon ja terveellisen ruokavalion merkityksestä lapsen terveydelle ja hyvinvoinnille yhteistyössä lastenneuvolan kanssa. Ruokakasvatus on osa lieksalaista varhaiskasvatusta ja toteutuu päivittäisissä ruokailutilanteissa monin eri tavoin kun ruokaa maistellaan, mietitään ruoan alkuperää, merkitystä ja arvoa.

LAPSEN OSALLISUUDEN HUOMIOON OTTAMINEN LIEKSASSA

Pedagoginen toiminnan suunnittelu ja toteutus lähtee lasten ja lapsiryhmän tarpeista ja kiinnostuksen kohteista. Lasten osallisuus toiminnan suunnitteluun on keskeistä ja siihen liittyviä käytäntöjä kehitetään ryhmissä.

TAPA	KÄYTÄNTÖ
Keskustelut huoltajien kanssa	Tutustumiskäynti hoitosuhteen alussa. Tuonti ja hakutilanteet.
Keskustelut lapsen ja koko lapsiryhmän kanssa	Osa ryhmän päivittäistä toimintaa.
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Laaditaan yhteistyössä huoltajien kanssa.
Lapsen haastattelut	Käytäntöjä pohditaan ja kehitetään ryhmissä. Haastattelut ovat pedagogisia ja suunnitelmallisia.

Lasten leikin ja toiminnan havainnointi	Käytäntöjä pohditaan ja kehitetään ryhmissä. Havainnointi on pedagogista ja suunnitelmallista.
Tietoisuus lasten kulttuuri- ja harrastusmahdollisuuksien tarjonnasta sekä muista lapsia kiinnostavista asioista	Lieksassa lapsille tarjolla olevat harrastusmahdollisuudet. Lieksassa lapsille tarjolla olevat lastentapahtumat. Lasten ajankohtaiset elokuvat, lastenohjelmat televisiossa sekä erilaiset muut sähköisen median tarjoamat pelit yms. Lapsille mieluisat ja ajankohtaiset leikkivälineet. Lapsille mieluisat ja kiinnostavat sadut ja kuvakirjat sekä muut kirjaston tarjoamat palvelut.

5. Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰⁵. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰⁶ on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin. Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰⁷.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁸.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁹. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹¹⁰ varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹¹¹.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnsä ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹¹². Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta⁵. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹³. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.¹

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹⁴. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹⁵, joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹⁶. Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁷

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁸ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁹

5.2.1. Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan. Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta¹²⁰. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä¹²¹.

5.2.2 Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹²².

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä. Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti. Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

5.2.3 Varhennettu oppivelvollisuus ja siihen liittyvä yhteistyö

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §, ¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88, ¹²² Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen, ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²³ ja tuen muodot¹²⁴ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²⁵. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²⁶.

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuksista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁷.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁸. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁹.

Erityinen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Erityistä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Erityinen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Erityinen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Erityisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹³⁰.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹³¹. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²⁸ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

osana vertaisryhmää toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoittamiseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹³². Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatuslain mukaisesta tuen tasosta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen

¹³² Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³³. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³⁴.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveysviranomaiset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³⁵. Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³⁶. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁷

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁸. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoittamiseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto
- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoitoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyys ja toteutumisen seuranta

¹³⁷ HE 148/2021 vp, s. 34

¹³⁸ Varhaiskasvatustilasto 15 e §

- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveystalvet, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁹.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹⁴⁰. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹⁴¹. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹⁴². Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴³. Päätös on aina perusteltava¹⁴⁴. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴⁵.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴⁶.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁷.

Varhaiskasvatuslain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁸. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁹

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴¹ Hallintolaki 34 §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴³ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴⁴ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴⁵ HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 34

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 c ja e §

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹⁴⁹ HE 148/2021 vp, s. 30

vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveyspalveluista, kuten lääkinnällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisesti päätetään ja tarkennetaan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetty tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

TUEN JÄRJESTÄMINEN LIEKSASSA

Ennaltaehkäisevän työn ja varhaisen puuttumisen toimintamallin mukaan varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on Lieksassa keskeinen rooli lapsen tuen tarpeiden havaitsemisessa ja huolen puheeksi ottamisessa huoltajien kanssa. Huolen herätessä asiasta keskustellaan heti huoltajien kanssa. Huoltajille annetaan tietoa tukimuodoista ja heitä kannustetaan kertomaan omat havainnot lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvistä haasteista. Yhteistyö on sensitiivistä, luottamuksellista sekä lasta ja huoltajaa kunnioittavaa ja toteutuu inklusiivisten periaatteiden pohjalta (katso luku 3.) Kaikilla tuen tarpeessa olevilla lapsilla on varhaiskasvatuksessa oikeus sopiviin tukitoimiin huoltajien yhteistyöhalukkuudesta riippumatta. Varhaisella havaitsemisella ja sopivilla tukitoimilla pyritään ennaltaehkäisemään kehitykseen, oppimiseen ja hyvinvointiin liittyviä pulmia myös jatkossa sekä luomaan sujuva jatkumo esiopetukseen.

Tuen tarpeen määrittely ja toteutuminen edellyttävät varhaiskasvatuksen henkilöstöltä riittävää havainnointia, dokumentointia ja arviointia. Monialaisen yhteistyön toteutuminen on myös keskeistä. Nivelvaiheet toteutetaan sovittujen käytänteiden mukaan.

Lieksassa tuen tarpeessa olevat lapset ohjautuvat varhaiskasvatuksen palveluiden piiriin huoltajien, varhaiskasvatuksen henkilöstön, lastenneuvolan, perheneuvolan, kehitysvammaisten erityishuollon tai lastensuojelun henkilöstön toimesta.

Inklusion periaatteiden mukaan tuen tarpeessa olevat lapset sijoitetaan Lieksassa päiväkoteihin tai perhepäivähoitoon. Keskeistä on löytää lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia mahdollisimman hyvin tukeva toimintamuoto. Inklusiivinen ja laadukas varhaiskasvatus vaatii yhteisistä arvoista, toimenpiteistä ja vastuista sopimista (katso luku 3.) Sijoituksesta sovitaan yhteistyössä huoltajien, päiväkotien johtajan, varhaiskasvatusjohtajan sekä mahdollisten muiden yhteistyötahojen kanssa.

Lieksan varhaiskasvatuksessa monialaiseen tukeen osallistuu koko varhaiskasvatusyksikön kasvatushenkilöstö yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

TUEN TARPEEN ARVIOINNIN KÄYTÄNNÖT LIEKSASSA

TUEN TARPEEN ARVIOINNISTA LAPSIRYHMÄSSÄ

Varhaiskasvatusryhmässä pohditaan henkilöstön havainnoista lähteviä asioita.	Koko ryhmän henkilöstö osallistuu
Lapsihavainnointi: mahdollisimman säännöllisesti ja suunnitelmallisesti tehdyt havainnot ryhmässä. - Kirjauksia tuen tarpeesta: Miten asiat näkyvät? Tilanteet, joissa asiat tulevat esille? Mikä käytäntö toimii / auttaa / voisi toimia jne. Lapsen kuulemisessa hyödynnetään lapsen piirroksia, tarinoita, haastatteluja, valokuvia, videoita ja kädentöitä. Tuen tarpeen arvioinnissa voidaan käyttää varhaiskasvatukseen tarkoitettuja havainnointi- ja arviointimateriaaleja.	Koko ryhmän kasvatushenkilöstö osallistuu. Vastuuta jaetaan; mm. sovitaan kirjaamisen tavoista, havainnointitilanteista jne. Sovitaan aikataulusta. Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa havainnointiin liittyvästä suunnitelmallisuudesta ja toteutumisesta.
- Pohditaan havaintojen pohjalta yleisen tuen keinoja; oppimisympäristössä, toimintakulttuurissa, leikissä, opetuksessa, vuorovaikutuksessa. Yleisen tuen riittävyttä arvioidaan yleisen tuen arviointilomakkeella. - Tehostetun ja erityisen tuen osalta arviointi toteutetaan tukisyklisuunnitelman avulla. Tukisyklisuunnitelman tavoitteiden toteutumista ja arviointia tehdään laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan laatiman suunnitelman pohjalta yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan kanssa.	Koko ryhmän kasvatushenkilöstö tekee ratkaisut yhdessä varhaiskasvatuksen opettajan johdolla ja tarvittaessa yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.
Tapaamiset ja keskustelut huoltajien kanssa.	Ryhmän kasvatushenkilöstö sopii puheeksi ottajan sekä sopii ajankohdan tähän.

Millaisia huomioita huoltajat ovat tehneet? Miten asiat näkyvät kotona? Keskustellaan ryhmässä tehdyistä havainnoista ja jo käytännössä toteutetuista menetelmistä / pedagogisista ratkaisuista.	
• Konsultaatio: monialainen yhteistyö.	Konsultaatiota voi käyttää kaikissa vaiheissa.
• Lapsen tuki • Tuen tasot: yleinen, tehostettu ja erityinen • Tuen muodot: pedagoginen, rakenteellinen ja hoidollinen. Tuki kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan hallintopäätöksen mukaisesti.	Ryhmän koko kasvatushenkilöstö varhaiskasvatuksen opettajan johdolla. Huoltajat Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Muut mahdolliset yhteistyötahot.
• Jos lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän varhaiskasvatukseen, pidetään huolta yhteistyön suunnittelusta, toteutumisesta ja arvioinnista. Molemmat järjestäjät tekevät myös tarvittavat hallintopäätökset.	Ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja huolehtii yhteistyöstä.

LAAJA-ALAINEN VARHAISKASVATUKSEN ERITYISOPETTAJA	
• Tekee lapsen tuen suunnittelua, toteutusta ja arviointia yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön ja huoltajien kanssa moniammatillisesti ja monialaisesti toimien. • Tekee hallintopäätösten valmistelut yhteistyössä ryhmän opettajan kanssa. • Havainnoi ja arvioi lapsen taitoja ja tuen tarpeita ryhmässä, yksilöohjauksessa ja/tai pienryhmässä yhteistyössä varhaiskasvatuksen henkilöstön kanssa • Toteuttaa ja arvioi lapsen tehostetun ja erityisen tuen riittävyyttä tukisyklisuunnitelman avulla ja kirjaa tuen tavoitteet ja arvioinnin e-vasuun tuen osioon • Tukee ryhmien opettajia pedagogisten keinojen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa • Käyttää tarvittaessa erityispedagogisia arviointimenetelmiä: mm. Lukiva, Kettu-testi, Roihusten eväretki	

TUEN YHTEISTYÖRYHMÄ
• pohtii tukeen liittyviä asioita • Kokoontuu kaksi kertaa vuodessa • Ryhmään kuuluu varhaiskasvatusjohtaja, päiväkotien johtaja, ryhmien varhaiskasvatuksen opettajat, esiopetusryhmien opettaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja, laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

KOLMITASOINEN TUKI LIEKSAN VARHAISKASVATUKSESSA

Lieksassa lapsen tuen järjestämistä ohjaa kolmitasoisen tuen malli, jonka tarkoitus on helpottaa määrittelemään tuen tarpeessa olevan lapsen tilannetta ja hänelle sopivan tuen kohdentamista.

YLEINEN TUKI
Ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen on yleinen tuki. Se ei edellytä erityisiä tutkimuksia ja päätöksiä, vaan sitä voidaan antaa heti tarpeen ilmetessä osana varhaiskasvatuksen arkea. Kaikki lapset eivät kuitenkaan tarvitse yleistä tukea, vaikka hyötyvätkin tuen muodosta. Yleistä tukea annetaan ensisijaisesti joustavin pedagogisin ja rakenteellisin järjestelyin lapsen omassa ryhmässä, tarvittaessa yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Mikäli lapsi saa yleistä tukea tukipalveluna (avustaja- tai tulkintapalvelut, laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama säännöllinen tuki), tehdään tuesta hallintopäätös. Päätös tuesta tai sen purkamisesta tehdään Lieksan kaupungin hallintosäännön ja varhaiskasvatuslain 540/2018 3 § 3 luvun 15 § a-e mukaisesti. Tiivis yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa on tärkeää. Yleisen tuen riittävyyttä arvioidaan tarvittaessa yleisen tuen arviointilomakkeella.

--

TEHOSTETTU TUKI

Tehostettuun tukeen siirrytään silloin, kun yleinen tuki ei riitä. Tehostettu tuki on säännöllistä ja pitkäjänteistä.

Ennen tehostetun tuen hakemista arvioidaan lapsen yleisen tuen tukikeinot ja niiden riittävyys. Yleisen tuen arvioinnissa voidaan hyödyntää yleisen tuen arviointilomaketta. Jos lapsi on saanut yleistä tukea ilman hallintopäätöstä, tukikeinot ja niiden riittävyys kirjataan lapsen e-vasuun kohtaan "Mahdolliset muut kehityksen ja oppimisen tukeen liittyvät tarpeet sekä tuen toteuttamiseen liittyvät tavoitteet ja sovitut järjestelyt, tukipalvelut. Jos lapsi on saanut yleistä tukea tukipalveluna, yleisen tuen riittävyttä arvioidaan lapsen e-vasussa Lapsen tuki –osiossa.

Päätös tuesta tai sen purkamisesta tehdään Lieksan kaupungin hallintosäännön ja varhaiskasvatuslain 540/2018 3 § 3 luvun 15 § a-e mukaisesti.

Hallintopäätöksen jälkeen laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii lapselle tukisyklisuunnitelman tavoitteineen yhteistyössä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa ja kirjaa tavoitteet lapsen e-vasuun Lapsen tuki -osioon. Tukisyklisuunnitelman toteutumista ja tuen tasoa arvioidaan tukisyklin päättymisen jälkeen ja päätetään tuen jatkosta. Myös arvio ja jatkosuunnitelmat kirjataan lapsen e-vasuun lapsen tuki -osioon.

ERITYINEN TUKI

Lapsille, joiden kasvun, kehityksen ja oppimisen tavoitteiden saavuttaminen ei toteudu riittävästi muuten, annetaan erityistä tukea. Erityinen tuki on vahvin tuen taso. Erityinen tuki on jatkuvaa ja kokoaikaista tuen tarvetta, jonka aikana on käytössä useita eri tukimuotoja ja tukipalveluita.

Tuki järjestetään yleisen tai pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä.

Ennen erityisen tuen päätöksen tekemistä kuullaan lapsen huoltajaa/huoltajia. Erityisen tuen tarvetta arvioidaan monialaisesti ja moniammatillisesti. Päätös tuesta ja sen purkamisesta tehdään Lieksan kaupungin hallintosäännön ja varhaiskasvatuslain 540/2018 3 § 3 luvun 15 § a-e mukaisesti.

Hallintopäätöksen jälkeen laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja laatii lapselle tukisyklisuunnitelman tavoitteineen yhteistyössä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa ja kirjaa tavoitteet lapsen e-vasuun Lapsen tuki -osioon. Tukisyklisuunnitelman toteutumista ja tuen tasoa arvioidaan tukisyklin päättymisen jälkeen ja päätetään tuen jatkosta. Myös arvio ja jatkosuunnitelmat kirjataan lapsen e-vasuun lapsen tuki -osioon.

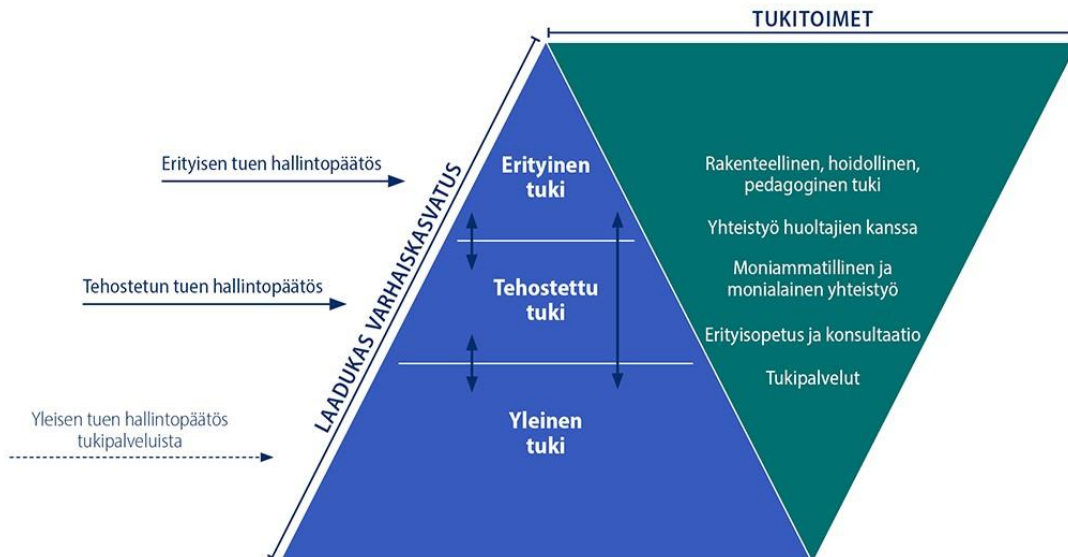
Varhennetun oppivelvollisuuden päättäminen ja purkaminen Lieksan kaupungin hallintosäännön mukaisesti.

Tuen järjestämisestä ja sen muodoista sovitaan yhdessä ja ne kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Varhennetun oppivelvollisuuden ja erityisen tuen päätöksen perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto.

Päätös varhennetusta oppivelvollisuudesta tehdään sinä vuonna, kun lapsi täyttää viisi vuotta.

Varhaiskasvatuksessa toteutettava tuki

VARHAISKASVATUKSEN TUEN PROESSIN KULKU LIEKSASSA

Tuen tasosta päättäminen

Ryhmässä koko henkilöstö havainnoi lapsia ja havainnot kirjataan lapsen vasuun. Mikäli huoli lapsen kehityksestä herää, konsultoidaan laaja-alaista varhaiskasvatuksen erityisopettajaa ja huoli nostetaan keskusteluun huoltajan kanssa. On tärkeää, että ryhmän opettaja ilmoittaa laaja-alaiselle varhaiskasvatuksen erityisopettajalle, milloin tukea tarvitsevan lapsen vasukeskustelu on tulossa, jotta erityisopettaja ehtii täyttää lapsen vasun omalta osaltaan ja arvioida yhdessä ryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa lapsen tuen riittävyys.

Varhaiskasvatuksen opettaja ja laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhdessä kartoittavat, mitä pedagogisia ratkaisuja ryhmässä on jo käytössä yleisen tuen osalta. Yleisen tuen riittävyttä arvioitaessa voidaan käyttää yleisen tuen arviointilomaketta. Arviointilomake löytyy Teamsista vaka tuen prosessi ja lomakkeet –kansioista. Mikäli yleinen tuki ei riitä ja tarvitaan pidempiaikaista tukea, varhaiskasvatuksen opettaja tai tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja on yhteydessä huoltajaan. Keskustellaan lapsen tuen tarpeesta ja tuen tasosta. Lasta hoitavan ryhmän opettaja toimii vastuuhenkilönä.

Huoltajien kanssa käydyn neuvottelun, vasukeskustelun tai monialaisen yhteistyöpalaverin aikana keskustellaan lapsen tuen tarpeesta ja tasosta. Kun päätös tuen tasolta toiselle siirtymisestä on tehty, laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja valmistelee huoltajien kuulemislomakkeen ja viranhaltijapäätöksen liitteen tukipäätökseen ja toimittaa paperit ryhmän opettajalle.

Tuen riittävyttä ja tehoa voidaan seurata lapselle tehdyn tukisyklisuunnitelman avulla, jonka laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja suunnittelee yhdessä ryhmän opettajan kanssa. Tukisyklisuunnitelmassa määritellään tuen keinot, joita lapsen ryhmässä ja laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan yksilö- ja pienryhmätuokioilla käytetään ja niiden tehoa arvioidaan yhdessä sovitun aikarajan puitteissa.

Kuuleminen

Ryhmän opettaja antaa huoltajalle laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan valmisteleman esitetyt viranhaltijapäätöksen liitteen tukipäätöstä varten tutustuttavaksi ja kuulee huoltajia. Sovitaan huoltajan kuulemisajankohdasta 7 vuorokauden sisällä palaverista, kuulemiskutsu annetaan molemmille huoltajille mieluiten myös kirjallisesti (lähinnä vain, jos huoltajaa ei tavoiteta muuten) esim. Daisy viestinä, samalla annetaan liite tutustuttavaksi huoltajalle. Kuulemisen ajankohta, tapa, suorittaja ja hänen virka-asemansa sekä huoltajan kanta asiaan kirjataan kuulemislomakkeelle. Kuuleminen voidaan suorittaa esim. kun huoltaja palauttaa viranhaltijapäätöksen liitteen (hallintopäätöslomakkeen) ryhmän opettajalle. Huoltajan kuulemisen suorittaa varhaiskasvatuksen opettaja tai hänen estyneenä ollessaan laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Kuulemisessa täydennetään tarvittaessa viranhaltijapäätöksen liitettä tukipäätöstä varten, yhdessä huoltajan kanssa. Kuulemisen voi suorittaa kasvokkain, Teamsissa tai puhelimitse.

Sovitun kuulemisen ja suoritettun kuulemisen päivämäärät voivat olla samat, mikäli huoltajat haluavat tutustua hallintopäätöslomakkeeseen välittömästi. Kuulemislomaketta ei allekirjoiteta. Varhaiskasvatuksen opettaja päivää lomakkeen ja merkitsee samalla kuulemislomakkeeseen huoltajien kannan päätettävään asiaan sekä mahdolliset huoltajien tai lapsen esiin tuomat näkemykset asiaan liittyen sekä kuulemisen tavan. Kun kuuleminen on suoritettu, lomakkeet palautetaan laaja-alaiselle varhaiskasvatuksen erityisopettajalle.

Hallintopäätösprosessi

Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja täyttää viranhaltijapäätöksen liitteen, jossa tulee näkyä **tuen taso**: (yleinen (jos tukipalveluja: apuvälineitä, tulkintapalvelu (ei tarkoita tulkkipalveluja) tai laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan säännöllinen tuki), tehostettu tai erityinen tuki. **Tuen muodot**: rakenteellinen, pedagoginen, hoidollinen lisäksi aina maininta tehostetusta ja erityisessä tuessa: Rakenteellisena tukena lapsella on joko kerroin tai ryhmässä toimii avustaja. Mainittava on myös **järjestämispaikka**. Päätös koskee myös varahoitopaikkaa. Huoltajien yhteyshenkilöillä tulee olla osoitteet ja lapsen sotu kirjaamoa varten. Uusi päätös tehdään myös silloin, kun tuki muuttuu tai päättyy. Tukea arvioidaan vähintään kerran vuodessa ja tarvittaessa.

Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja lähettää hallintopäätösvalmistelut yleisen ja tehostetun tuen osalta sähköisesti varhaiskasvatusjohtajalle ja kirjaamoon kirjaamo@lieksa.fi salattuna sähköpostina. Erityisen tuen ja varhennetun oppivelvollisuuden hallintopäätösvalmistelut toimitetaan sähköisesti hyvinvointijohtajalle ja kirjaamoon.

Virallinen hallintopäätös lähetetään huoltajalle kirjaamon toimesta, laaja-alaiselle varhaiskasvatuksen erityisopettajalle, päiväkodinjohtajalle ja lapsen ryhmän opettajalle päättäjän toimesta. Päätös liitetään lapsen vasuun. Päätöksessä mainitut tuen muodot syvennetään lapsen vasun tuen osiossa, laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan toimesta. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja siirtää hallintopäätökset Daisyn lapsen vasun liitteeksi ja huolehtii tuen kertoimet ajan tasalle.

Rakenteellinen tuki toteutetaan Lieksan varhaiskasvatuksessa joko **kertoimilla** (erityisen tuen kerroin 2, tehostetun tuen kerroin 1.5 ja erikseen päätettävä kerroin 2.5 käyttö) **TAI avustajilla** (henkilökohtaisen avustajan alle menee 1 lapsi, ryhmäavustajan "alle" 4 kokopäivähoidossa olevaa lasta. Mikäli avustaja on jaettu useamman ryhmän kesken tai tekee osapäivä/viikkotyötä niin hänen "alleen" menee 2 tuen lasta. Mikäli ryhmässä on lisäkasvattaja niin hänelle lasketaan 7 laskennallista lapsipaikkaa ja 3.5 jos hän on osapäiväinen tai osaviikkoinen tai jaettu usean ryhmän kesken.

Huomioitavaa jos ryhmässä lisäkasvattajan resurssi käytetään täysimääräisesti, niin ryhmä on jaettava 14+14 koska enempää kuin 3 kasvattajan verran ei voi olla samassa ryhmässä, muussa tapauksessa, jos lisäkasvattaja on "ylimääräisenä" 21 laskennallisen lapsen ryhmässä käytetään samaa mitoitusta tuessa kuin avustajan kohdalla.

Rakenteellisen tuen toteutus perustuu varhaiskasvatuslakiin:

35 § Päiväkodin henkilöstön mitoitus

Jos päiväkodissa on yksi tai useampi vammaisen tai 15 a §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun tuen tarpeessa oleva lapsi, on tämä otettava huomioon *lasten taikka 1 momentissa tarkoitettujen henkilöiden* lukumäärässä, jollei päiväkodissa ole tällaista lasta varten avustajaa. Avustajaa ei lueta 1 momentissa tarkoitettuun mitoitukseen.

VARHENNETTU OPPIVELVOLLISUUS JA SIIHEN LIITTYVÄ YHTEISTYÖ

Lapsi voi oppimiskykyyn vaikuttavan vamman, sairauden tai toimintakyvyn rajoitteen vuoksi tarvita varhennettua oppivelvollisuutta. Varhennetun oppivelvollisuuden päätöksen saaneen lapsen oppivelvollisuus alkaa esiopetuksessa sinä vuonna, kun lapsi täyttää kuusi vuotta. Lapsella on oikeus saada esiopetusta myös varhennettua oppivelvollisuutta edeltävänä vuonna. Huoltaja päättää, osallistuuko lapsi esiopetukseen 5-vuotiaana. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa varhennetusta oppivelvollisuudesta.

Kokonaiskuvan muodostamiseksi lapsen vammaa, sairautta tai toimintakyvyn rajoitetta tulee tarkastella suhteessa lapsella ilmeneviin tuen tarpeisiin ja oppimisen edellytyksiin. Hallintopäätöksen valmistelussa tehdään yhteistyötä varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen asiantuntijoiden kesken. Varhennettua oppivelvollisuutta koskevaa päätöstä tehtäessä hyödynnetään lapsesta mahdollisesti annettuja psykologisia tai lääketieteellisiä lausuntoja tai muuta vastaavaa selvitystä. Varhaiskasvatuksen tai opetuksen järjestäjä päättää varhennetusta oppivelvollisuudesta hallintolain mukaisesti ennen perusopetuksen alkamista. Varhennettuun oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisesta määrätään tarkemmin Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa.

Hakemus tarvittavine liitteineen toimitetaan lapsen varhaiskasvatus/esiopetusyksikön opettajalle.

TUEN MUODOT

PEDAGOGISET TUEN MUODOT	
JÄRJESTELY	KÄYTÄNTÖ
Vuorovaikutus lapsen kanssa	Lapsi kokee tulevansa hyväksytyksi ja tärkeäksi oman itsensä. Hyvän ilmapiirin ylläpitäminen; mm. kielellinen ja ei kielellinen viestintä vuorovaikutuksessa, palautteen antaminen. Sensitiivisyys. Kiireettömyys.
Positiivinen pedagogiikka Inklusion toteutuminen	Lapsen vahvuuksien huomioon ottaminen. Katso luku 2 ja 3.
Havainnointi ja dokumentointi	Tukeen liittyvien asioiden kartoitus. Katso tuen arvioinnin käytännöt Lieksassa, luku 5.
Arjen jäsentäminen	Päivä- viikkojärjestyksen selkeys. Siirtymätilanteiden suunnittelu ja siihen liittyvän porrastuksen käytännöt. Asioiden ennakkoinnin käytännöt. Arjentalanteiden eriyttämisen käytännöt. Toiminnan suunnitelmallisuus ja vastuista sopiminen henkilöstön kesken.
Kuvatuen hyödyntäminen. Tukiviittomien käyttö.	Koko ryhmä hyötyy. Lapsen osallisuuden vahvistaminen sekä tuttuuden ja struktuurin lisääminen arkeen. Tuen intensiteetin vahvistuessa kuvia käytetään yhä yksilöllisemmin, systemaattisemmin ja suunnitelmallisesti.
Lapsen iän ja kehitystason mukainen toiminta ja opetus	Opetuksen eriyttäminen. Pienryhmätoiminta. Parityöskentely. Aikuisen sijoittuminen ja lähituki. Erialaisten opetusmenetelmien käyttö. Vertaistuen ja mallioppimisen hyödyntäminen. Opetuksen toiminnallisuuden ja monikanavaisuuden toteuttaminen. Tunnetaitojen harjoittelu ja oppiminen. Palkkioiden käyttö: miten ja milloin? Miten lasten halutaan toimivan; keskustelu, sopimukset, viestinnän myönteisyys. Ohjeiden, tehtävien ja toimintojen pilkkominen osiin. Yhteisten sopimusten luominen.
Oppimisympäristö Toimintaympäristö	Lasten mielenkiinnonkohteiden huomioon ottaminen. Lasten sijoittelu ryhmässä. Aikuisen sijoittuminen ryhmässä. Lelujen ja toimintavälineiden sijoittelu ja merkintä; tavaroiden paikat. Liikkumisen sallimiseen liittyvät sopimukset. Tauotukseen liittyvät sopimukset lapsen vireyden huomioon ottaminen. Aistiherkkyyden huomioon ottaminen; ympäristön säätely.
Apuvälineiden hyödyntäminen	Tasapainotyyny, painopeitto, painotyyny, kuulokkeet, kuulosuojaimet, laidalliset tuolit, liukuesteet, keskittymislelut. Tähän liittyvä sensitiivisyys ja sopimusten teko.
Leikin tukeminen	Lasten osallisuuden varmistus. Lasten leikki-ideoiden huomioon ottaminen. Leikkien suunnittelussa kuvatuen hyödyntäminen. Aikuisen rooli leikissä ja sen havainnoinnissa. Leikin hyödyntäminen oppimisen tukena. Leikin rikastuttaminen. Pitkäkestoinen leikki. Leikinvalintataulut ja aikuisen tuki leikissä.
Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan rooli	Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tuki on jatkuvaa, jaksoittaista tai satunnaista. Hän konsultoi ryhmän henkilöstöä ja tekee yhteistyötä huoltajien ja muiden lapsen ympärillä työskentelevien ammattilaisten kanssa.
Tulkitsemispalvelut Avustamispalvelut	Pohditaan tapauskohtaisesti. Asiakkaalla on oikeus tarvittaessa tulkitsemispalveluihin.

RAKENTEELLISET TUEN MUODOT	
JÄRJESTELY	KÄYTÄNTÖ
Henkilöstön osaaminen tuen havaitsemiseen, sen toteutukseen liittyen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen	Koulutukseen osallistuminen, omatoiminen opiskelu, mentorointi ryhmien kesken / päiväkotien kesken, reflektointikeskustelut. Koulutuksellista tukea omaan ryhmään ”paikan päälle”: moniammatillinen yhteistyö. Koulutuksellisen tehokkuuden lisäämisessä tavoitteena on yksilöllinen koulutukseen liittyvä suunnitelma jokaiselle varhaiskasvatuksen ammattilaiselle, mikä lisää valmiutta muutokseen arvioinnin kautta. Henkilöstö voi hakeutua omatoimisesti tarjolla olevaan koulutukseen esimiehen luvalla. Myös työnantaja voi velvoittaa henkilöstöä osallistumaan tarpeelliseksi katsomaansa koulutukseen. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan tarjoama tuki ja konsultaatio.
Ryhmän pienentäminen	Tukea toteutetaan joko kerrointen (vaikuttaa ryhmän kokoon) tai ryhmäavustajan muodossa henkilöstön ja laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Lapsiryhmän kokoa arvioitaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu ja tuen tarve sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Katso tarkemmin kohdasta Varhaiskasvatuksen tuen prosessin kulku.
Henkilömitoituksen lisääminen	Henkilökohtaisen avustajan palkkaamisesta päätetään hallintosäännön mukaisesti. Asiaa hoitavat varhaiskasvatusjohtaja yhteistyössä päiväkotien johtajan / ryhmän henkilöstön ja laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Avustajan tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Ryhmäavustajan palkkaamisesta päättää varhaiskasvatusjohtaja / päiväkotien johtaja yhteistyössä ryhmän henkilöstön ja laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa resurssien puitteissa.

HOIDOLLISET TUEN MUODOT	
JÄRJESTELY	KÄYTÄNTÖ
Ennaltaehkäisevä toiminta	Lapsen tiedot varhaiskasvatukseen -lomake Laaditaan tapauskohtainen kirjallinen koonti yhteistyössä huoltajan kanssa, tarpeen mukaan moniammatillisesti. Koonti sisältää tilanteen kuvausta, arjen sujumiseen liittyvät käytännöt, tarvittavat toimenpiteet sekä tiedonsiirron käytännöt ja vastuut. Koonti toimii myös perehdytysmateriaalina sijaisille ja talon muulle henkilöstölle.
Lapsen tarvitsema lääkehoito	Lapsen lääkehoitoa toteutetaan lääkehoitosuunnitelman mukaisesti. Lääkehoitosuunnitelma on osa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa.
Lapsen ruokavalioon liittyvät asiat	Lapsen erityisruokavaliosta tarvitaan terveydenhuollon laatima todistus.
Liikkumisen avustamisen tarve sekä apuvälineet	Erityisen tuen piirissä olevien lasten osalta hoitava / kuntouttava taho toimittaa tarvittavat apuvälineet lapsen käyttöön. Varhaiskasvatusjohtaja tekee hallintopäätöksen apuvälineistä.

LAPSEN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA TUEN AIKANA LIEKSASSA

Lapsen tarvitsema tuki suunnitellaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa. Lapsen tuki ja siihen liittyvät käytännöt kirjataan lapsen e-vasuun Lapsen tuki kohtaan.

KIRJATTAVA ASIA	KÄYTÄNTÖ	VASTUU
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma (e-vasu) Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana: Asiat kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.	Täytetään kaikille lapsille. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä lapsen ja huoltajien kanssa. Kirjataan erityisesti huoltajien näkemykset ja lapsen vahvuudet sekä kiinnostuksen kohteet ja arjen tilanteisiin liittyvät asiat. Lapsen kasvusta ja kehityksestä laaditut asiakirjat (lausuntojen, arvioiden ja tutkimusten ajankohdat, seuraavat arviointikerrat sekä jatkosuunnitelmat). Lapsen tuki –osioon merkitään hallintopäätöksen mukainen tuki päivämäärineen. Lapsen tuki osioon kirjataan lapsen tukeen liittyvät pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset keinot. Lapsen tehostetun ja erityisen tuen toteutumista seurataan laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan laatiman tukisyklisuunnitelman avulla.	Varhaiskasvatuksen opettaja / varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä ryhmän muun kasvatushenkilöstön kanssa. Laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa yhteistyössä. Perhepäivähoidossa kirjaamisesta vastaa perhepäivähoitaja yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa Suunnitelman laatimiseen voivat osallistua myös mahdolliset muut yhteistyötahot.
HOJKS	Erytystä tukea tarvitsevalle, pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalle lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelman lisäksi henkilökohtainen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma (HOJKS). HOJKS laaditaan viimeistään kolmen kuukauden kuluessa erityisen tuen päätöksestä. Huoltaja/huoltajat osallistuvat HOJKSin laadintaan. HOJKS sisältää mm. kuvauksen lapsen oppimisvalmiuksista sekä erityistarpeista. Lisäksi siinä kuvataan tavoitteet lapsen oppimiselle ja arjen tukikeinot. HOJKS päivitetään vähintään kerran vuodessa ja aina tarpeen vaatiessa.	Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tarvittaessa yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Perhepäivähoitajat laativat suunnitelman yhdessä kiertävän varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai varhaiskasvatusjohtajan kanssa. Käytetään Wilmassa olevaa lomaketta
Palaverit	Kaikki lapsen asioista pidetyt palaverit, joihin varhaiskasvatuksen henkilöstö on osallistunut, kirjataan lapsen vasaun.	
Yhteistyö lapsen huoltajien kanssa	Kirjataan sovitut käytännöt sekä vastuu niiden toteuttamisesta.	
Apuvälineet Tehdään hallintopäätös.	Käytössä olevat apuvälineet	Varhaiskasvatusjohtaja

YHTEISTYÖN KÄYTÄNNÖT HUOLTAJAN KANSSA TUEN AIKANA LIEKSASSA

YHTEISTYÖMUOTO	KÄYTÄNNÖN TOTEUTUS
Päivittäiset tapaamiset	Varhaiskasvatuksen henkilöstö toimii aloitteellisesti. Koko henkilöstö osallistuu toteutukseen.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Tehdään noin 3 kk aikana hoitosuhteen alettua. Vuorohoidossa olevien lasten osalta suunnitelman toteutus sovitaan erikseen, kuitenkin noin puolen vuoden sisällä. Päiväkodissa suunnitelman laatimisesta vastaa varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen muun kasvatushenkilöstön kanssa. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen tukiosiesta ja tuen arvioinnista. Perhepäivähoidossa ja ryhmäperhepäivähoidossa suunnitelman laatii perhepäivähoitaja. Suunnitelma laaditaan yhteistyössä laaja-alaisen varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen tukiosiesta ja tuen arvioinnista.
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman päivitys	Varhaiskasvatuksen henkilöstö huolehtii päivitysajankohdasta. Sovitaan mahdollisuuksien mukaan päivityksestä jo suunnitelman laatimisen yhteydessä ja se kirjataan suunnitelmaan.
Monialaiset palaverit	Monialaiset palaverit toteutuvat tapauskohtaisesti. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee olla perillä sovitusta käytännöstä ja vastuista. Asia kirjataan varhaiskasvatussuunnitelmaan sekä mahdolliseen HOJKSiin.

MONIALAINEN YHTEISTYÖ TUEN AIKANA LIEKSASSA

Katso luku 3

SIIRTYMÄVAIHEET JA TIEDONSIIRTO TUKEEN LIITTYEN LIEKSASSA

Katso luku 2.

YHTEISTYÖ MUUN VARHAISKASVATUKSEN JA ESIOPETUKSEN KANSSA LIEKSASSA (VASTUUT JA TYÖJAKO)

Katso luku 2.

TIEDONSIIRTO VARHAISKASVATUKSEN AIKANA JA SIIRTO ESIOPETUKSEEN

SIIRTYMÄ	KÄYTÄNTÖ	VASTUU
Lapsi vaihtaa paikkaa varhaiskasvatuksessa	Perheellä on mahdollisuus tutustua uuteen hoitopaikkaan ja saada kirjallista materiaalia arjen käytäntöihin liittyen (Mm. Tervetuloa... -esitteet). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake, joka sisältää tehostetun tuen suunnitelman tai HOJKS-lomakkeen, siirtyy liitteineen uuteen paikkaan varhaiskasvatuksen henkilöstön toimesta. Siirtokeskustelu pidetään aina tuen tarpeessa olevasta lapsesta lähettävän ja vastaanottavan tahon kesken yhteistyössä huoltajien kanssa.	Päiväkotien johtaja. Lähettävän ja vastaanottavan varhaiskasvatuspaikan henkilöstö: varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja ja perhepäivähoitaja Tiedonsiirtolupa sisältyy Lapsen tiedot varhaiskasvatukseen -lomakkeeseen.
Lapsi siirtyy esiopetukseen	Perheelle (lapselle) järjestetään keväällä tutustumispäivä esiopetukseen. Kopio lapsen e-vasusta, tarvittavat lausunnot, neuvolalomake sekä palautelomake varhaiskasvatuksesta siirtyvät suoraan varhaiskasvatuspaikasta esiopetukseen.	Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja Koulun erityisopettaja. Vastaava lastenhoitaja. Perhepäivähoitaja. Esiopetuksen opettaja. Mahdolliset muut monialaiseen työryhmään kuuluvat henkilöt.

	Siirtopalaverin järjestämisestä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen vastaa lähettävän ryhmän vastaava.	Tiedonsiirtolupa sisältyy Lapsen tiedot varhaiskasvatukseen -lomakkeeseen.
Lapsi jää pois varhaiskasvatuksesta tai muuttaa pois paikkakunnalta	Kopio lapsen e-vasusta, luovutetaan huoltajalle, joka toimittaa asiakirjan mahdolliseen uuteen hoitopaikkaan tai esiopetukseen. E-vasuun kirjataan, milloin vasun kopio on luovutettu huoltajalle.	Päiväkotien johtaja. Varhaiskasvatusjohtaja. Varhaiskasvatuksen opettaja tai erityisopettaja. Perhepäivähoitaja Hallintoavustaja

6. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

VAIHTOEHTOISEEN PEDAGOGIIKKAAN TAI ERITYISEEN KATSOMUKSEEN PERUSTUVA VARHAISKASVATUS LIEKSASSA

Moninaiset perheet ja katsomukset huomioidaan lieksalaisessa varhaiskasvatuksessa.

7. Arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁵⁰ Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁵¹. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskeissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁵². Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵³. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵⁴.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵² Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵³ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵⁴ Varhaiskasvatuslaki 20 §

yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisesti tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi tarkennetaan, miten

- Miten varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden määäämien tavoitteiden toteuttamista ja toteutumista arvioidaan paikallisesti
- Miten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden sekä tarkentavan paikallisen suunnittelun toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja eri arviointikokonaisuuden tasoilla
- Miten varhaiskasvatuksen henkilöstö osallistuu varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- Miten lasten mielipiteet selvitetään ja otetaan huomioon varhaiskasvatusta arvioitaessa
- Miten huoltajille annetaan mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin ja kehittämiseen
- Miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- Miten lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä
- Miten arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- Miten arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

PEDAGOGISEN TOIMINNAN ARVIOINTI JA KEHITTÄMINEN LIEKSASSA

TAPA	KÄYTÄNTÖ
Varhaiskasvatuksen ohjausryhmä	Kokoontuu n. kerran kuukaudessa. Ryhmään kuuluvat varhaiskasvatusjohtaja, päiväkotien johtaja, vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat, yhdysesiohjaaja ja laaja-alainen varhaiskasvatuksen erityisopettaja.
Työyhteisöjen työpaikka- ja suunnittelupalaverit Kasvatusillat (koko kaupungin yhteiset ja yksiköiden omat/yhteiset)	Varhaiskasvatusjohtaja, päiväkotien johtaja sekä päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat toiminnan toteutumisesta. Osallistujina koko varhaiskasvatuksen henkilöstö.
Päiväkotien varhaiskasvatuksen opettajien yhteistyöryhmä	Päiväkotien vastaavat varhaiskasvatuksen opettajat vastaavat ryhmän koolle kutumisesta syksyllä ja keväällä.
Lapsen tukeen liittyvät asiat	Varhaiskasvatuksen tuen yhteistyöryhmä; syksyllä ja keväällä.

PALAUTE JA SEN HYÖDYNTÄMINEN LIEKSASSA

PALAUTE	HYÖDYNTÄMISEN KÄYTÄNNÖT	VASTUU TOTEUTUMISESTA
Päivittäiset keskustelut huoltajien kanssa haku- ja tuontitilanteissa	Otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa	Koko kasvatushenkilöstö.
Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	Otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa	Varhaiskasvatuksen opettajat.
Varhaiskasvatuksen asiakastytytyväisyyskysely	Otetaan huomioon toiminnan suunnittelussa, toteuttamisessa ja käytäntöjen kehittämisessä ja arvioinnissa. Kyselyn anti käydään läpi ryhmien työpaikkapalaverissa. Varhaiskasvatuksen asiakaskyselyyn ja huoltajille tehtäviin kyselyihin liittyvät tulokset julkaistaan Lieksan kaupungin kotisivuilla ja saatetaan tiedoksi hyvinvointilautakunnalle.	Varhaiskasvatusjohtaja. Päiväkotien johtaja.
Huoltajille tehtävät kyselyt	Toteutetaan tarvittaessa ryhmittäin.	Päiväkotien johtaja. Ryhmien varhaiskasvatuksen opettajat.